

Արցախի նախագահի կոչը հայուրջանը

Արցախի նախագահ Արայիկ Գարությունյանը կոչ է արել բոլոր հայերին՝ դաշտա-նել Շուշին: Նշելով թուրք-ադրբեջանական ահաբեկչական հրոսակախմբերի դեմ իր բնորոշ դաշտանող արցախցիների եւ հայ զինվորների կենսացուցող անհավասար կռիվ մասին՝ նա ասել է « Ինչպես 1992-ին, երբ մեր հաղթարեւոյն սկսվեց Շուշիի ազատագրումից, այսօր էլ մեր հաղթարեւոյն դաշտանավորված է Շուշիի դաշտա-դաշտանությունից: Թե՛նամին գտնվում է այստեղից ընդամենը մի քանի կմ հեռավորու-թյան վրա, առավելագույնը՝ 5 կմ: Թե՛նամնու գերմոտասակն է գրավել Շուշին, սիրա-նալ Շուշին: Թե՛նամին լրջագույն ռազմական ռեսուրս է ներդրել Շուշիի ուղղու-թյամբ՝ նմասակ ունենալով ամեն գնով սիրելի հայոց հոյաքս բերդաբաղախին: Շուշին լոկ ֆաղաֆ չէ, այն հայ ժողովրդի սեփական բնորոշումն առնելու վճռա-կանության խորհրդանիշն է, հայ ժողովրդի հաղթանակների խորհրդանիշը: Շուշին համայն հայության բարբախող սիրն է: Որդես Արցախի գերագույն գլխավոր հրամանատար՝ ես մեկ անգամ կոչ եմ ար-նում՝ միացե՛ք, միասին դաշտանե՛ք մեր Շուշին, մեր Արցախը, մեր ազգային ար-ժանադասվությունը:»

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՆՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

Օրերի շեժ

Մոսկվան չի՞ ուզում, թե՞ չի կարող «խառնվել»

Մարդասիրական հրադադար հաստատելու ձախողված երեք փորձերից (վերջինը՝ հոկտեմբերի 26-ին, Վաչինգտոնում) հետո հայ-ադրբեջանական հակամարտության բանակցային եւ, այսպես կոչված, փոխզիջումային լուծումը կրկին դրվեց զգրոց: Բանակցային գործընթացը իր սերը ամբողջովին զիջեց թնդանոթին, եւ երեկ ժնեւում նախատեսված եւ կրկին հե-սաձգված Մնացականյան-Բայրամով հանդիպումը հազիվ թե հաջողե-ր լռեցնել հրեանու ոռոջը: Եվրոպական մեծ երկրների՝ Անգլիայի գազա-նավթային հաշվեկշիռայինությունը, Ֆրանսիայի միջերկրականյան դիմակա-յությունը Թուրքիայի ոսնձգություններին եւ Երդողան-Մակրոն առձակա-սումը, ինչպես նաեւ Գերմանիայի անվտանգ կեցվածքը ենթադրել են չալիս, որ Եվրոպան այս անգամ էլ հանդես կգա ընդգծված մեկ մտահո-գությամբ՝ կանխել Արցախյան հակամարտության ընդլայնումը: Վճռա-կան խոսքը թողնված է Ռուսաստանին եւ, ուզենք թե չուզենք, Թուրքիային: Առաջինը մեր գլխավոր եւ միակ դաշնակիցն է, երկրորդը՝ մեր երկրյալ եւ հիմնական թե՛նամին: Առաջինը Ադրբեջանի գործընկերն է նաեւ, երկրոր-դը՝ նրա դրդիչն ու ռազմընկերը՝ ցեղասպանական նույն անտրոսակով:

Եվ մոլեգնում է դաշտագույնը նոր սասկությունը, մոլեգնում է ոչ միայն ռազմի դաշտում, այլեւ հայկական խաղաղ բնակավայրերի դեմ՝ Արցախը իր Շուշին էլ է Ստեփանակերտով «այրած հողի», անվերա-կանգնելի եւ անբնակելի դարձնելու առաջադրանքով: Թե՛նամիների գերագանց ուժերի ձեւման, օդային անդաշտանավածության դաշ-տաններում մեր ուժերը ստիպված եղան նահանջել հարավային դաշ-տավայրային գոտիներից եւ ամրանալ առավելաբար լեռնային Երզան-ներում, որտեղ, ԱԹՍ-ների անձեռնմխության դաշտաններում մեր զորքերին ավելի հեշտ է դիմավորել եւ զգեսնել թե՛նամնու առաջադաշտ ուժերին ու վարձու ահաբեկիչներին:

Մեր զորահրամանատարները հայտարարում են, որ հայկական զինու-ժը դեռեւս չի օգտագործել իր սրամարտության սակ զենվոր բոլոր զինա-սեսակները: Խոսքը անուշեց հեռահար հրթիռային համակարգերի մա-սին է: Բայց սարակուսելի է, թե ո՞ր օրվան են դրանք ստասում: Հարցու-մը հասկառաքեց վերաբերում է սրաշեղծական զենքերին, որոնց ներգոր-ծությունը, մանավանդ Եվրախի հանգուցակետի ու Կաբալայի՝ ռուսա-կան նախկին ռազմաբազայում իբր «լված» F-16-երի ուղղությունը զգասացնող ազդեցություն կունենար ոչ միայն Ադրբեջանի համար: Արտոնությամբ ենք ստասում, Ռուսաստանից... Իսկ Բախուն եւ Անկարան ստասում են որեւէ մեկի թույլությունը: Օրհասական դաշտերին ին-նադաշտանության իրավունքը գերիվեր է բոլոր իրավունքներից եւ դաշտանավորվածություններից:

Իսկ հիմա՝ այս դաշտի ամենակարեւոր հարցը. ի՞նչ է անում եւ ի՞նչ է ուզում անել Ռուսաստանը, մեր դաշնակիցը, որը, ըստ Ստեփանակերտի ինստիտուտի սվյալների, հսկայական ֆանակությունը զենք է վաճառել Ադրբեջանին՝ ՀԱՊԿ-ի անդամ մյուս երկրներից՝ Բելոռուսի եւ Ղա-զախստանի, ինչպես նաեւ Թուրքիայի, Իսրայելի ու Պակիստանի հեշտ, ինչի մասին դեռեւս 2014 թ.ին բողոքում էր նախկին նախագահ Սեթ Սարգսյանը: (Ի դեպ, նույն ինստիտուտի սվյալներով՝ ստառազինու-թյուն ձեռք բերելու համար Հայաստանի ծախսած 4 մլրդ. դոլարի դիմաց Բախուն ծախսել է 24 մլրդ): Ընդունելի չէ նախագահ Պուտինի հայտա-րարությունն այն մասին, թե դաշնակցային փոխօգնության դաշտակո-րությունները սարածվում են միայն ՀՀ անվտանգային սարածի վրա: Իսկ օդային սարածքը, որը հեռահարության եւ հեռավարության ճեսա-կեշից բնավ մանկ չէ ցամաքային չափումներին: Իսկ ի՞նչ կարելի է ա-սել Գյումրիից ընդամենը 10 կմ հեռու, երկնում, թուրքական հեռակա-ռավարող եւ ԱԹՍ-ների թռիչքները համակարգող սարքերի մասին, նույն այն Գյումրիի, որտեղ զենվում է ռուսական ռազմաբազան, որտեղ զեն-վում է Krasukha-4 էլեկտրոնային ռազմական համակարգը, որը կարող է ադաակսիվացնել թուրքական եւ իսրայելական ԱԹՍ-ները:

Հասկանալի է, Ռուսաստանը չի ցանկանում, խուսափում է ռազմա-կան հակամարտության մեջ մտնել Թուրքիայի հեշտ, որի դեռ այս դաշտ-րազմում, ի սարբերություն Ռուսաստանի, եղավ վճռական՝ հօգուտ Ադր-բեջանի: Բայց, կարծում են, դաշտագույն հեշտ առաջին օրվանից Մոսկ-վան կարող էր թռիչքագրել հայտարարել ռազմական գործողությունների ամբողջ սարածքը այս եւ այն կողմից, որի համար ոչ ոք չէր կարող նրան մեղադրել այնքան ժամանակ, քանի դեռ այդպիսով նմասած կլինե-ր խաղաղարար բանակցությունների վերակսմանը: Կրեւնը արյունալի այս դաշտագույնում դաշտագույն փորձում է մեկ ձեռքում երկու, անգամ՝ երեք ձեռքով դաշտել. Բախվին՝ իր ծիրի ներսում, Անկարային՝ ՆԱՏՕ-ի ծիրից դուրս, իսկ Հայաստանին՝ «փրկչին» ստասելու դիրքում:

Այս օրերին Հայաստանում որքան մեծ են Մոսկվայից միջամտության ակնկալությունները, այդքան եւ ավելի բարձր են հնչում ֆնտադաշտ-թյունները գործող իշխանությունների հասցեին, որը անցնող 2,5 տարի-ների ընթացքում, բացառությամբ դրական մի քանի դեպքերի, հեշտեռ-դականորեն վաշտարացրել է հարաբերությունները Մոսկվայի հեշտ, վեր-ջինիս ներքնչելով անվտանգություն մեր երկրի նկատմամբ: Երկրի՞. բայց չէ՞ որ երկիրն ու ժողովուրդը, ի սարբերություն իշխանությունների, մնայուն են, ինչպես հայ եւ ռուս ժողովուրդների դաշտական կաղերը՝ համաշեղ թափված արյունով ամրակնված:

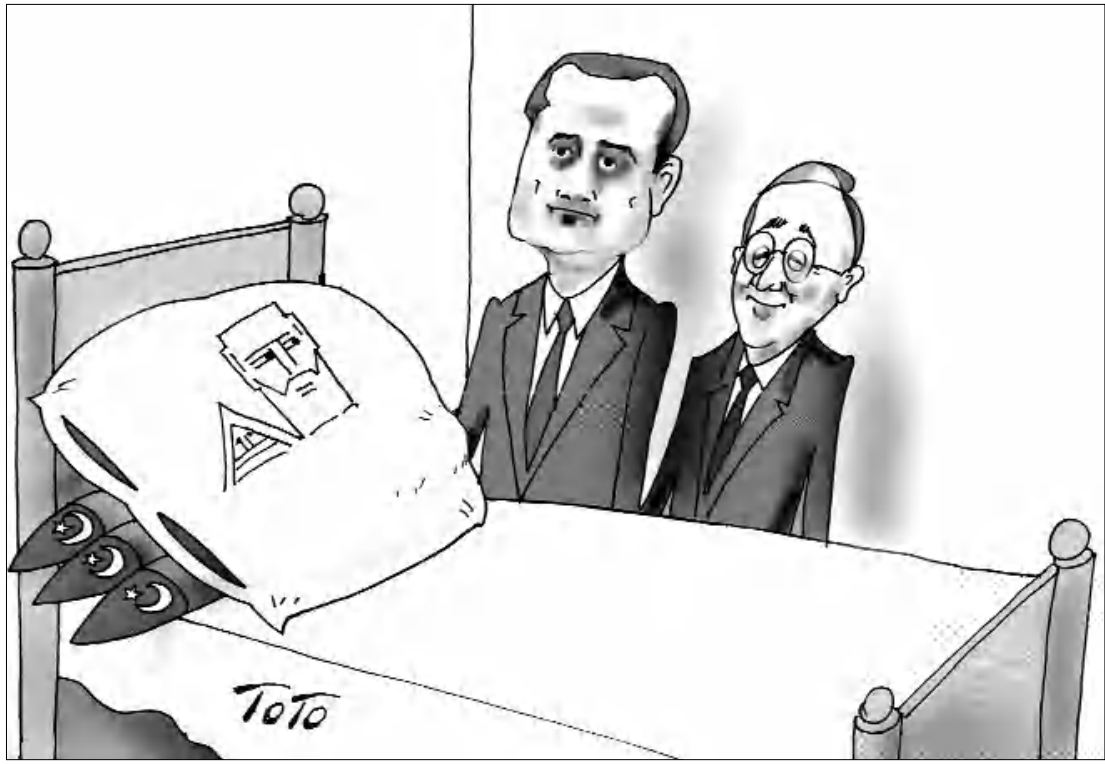
Անկեղծանալու դաշտին է նաեւ Ռուսաստանի համար՝ չի՞ ուզում, թե՞ չի կարողանում: Մեր ժողովուրդը ստասում է դաշտասխանի:

Մեկամսյա դաշտագույնի հեշագա ուրվագիծը

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱԶԱՏՐՅԱԼ

Մեկ օր առաջ, երբ նախատեսված էր Հայաս-տանի եւ Ադրբեջանի արտոնմախարարների ժնեւյան հանդիպումը, դաշտագույնական 32-օ-րյա դաշտությունը իր Եարունակության ուղղվա-ծությունը երեւակեց, երբ երեկ, հոկտեմբերի 29-ին, առավոտից Արցախի արտակարգ իրավիճակ-ների ծառայությունը հաղորդում էր Ամերչովի հրե-սակոծվող Ստեփանակերտի. Շուշիի մասին,

իսկ թե՛նամին ավերելու, Եար ենթակառուց-վածներ փչացնելու գործելակերտն է ընտրել՝ ե-րեկ ինչ-որ դադարից հետո կրկին ռազմական ուժի նոր կուսակում տլանավորելով: Ռազմա-կան ուժով հարցն արագ լուծելու թե՛նամնու հո-խորտանման, այդպիսով, դեմ առավ հայկական զինուժի հերոսական դաշտագույնությունը, բայց դա դեռ չի նեանակում, որ թե՛նամին հրաժար-վում է նեմգ նմասակներից, իսկ Արցախի անվ-սանգության գոտու՝ ֆարեղի վրա այս դաշտին

իսկ Մարտակերտ ֆաղափ վրա թե՛նամին կիրառել էր ռազմական ավիացիա: Դրանից մեկ օր ա-ռաջ էլ ադրբեջանաթուրքական սանդեմը, իր ձե-ռագրին հավասարին, Ստեփանակերտի ծննդա-սունն էր թիրախավորել: Հայկական կողմը, ար-ժանի դաշտասխան սալով, կարողացավ բարե-լավել Բերձորի բնագիծը: Նախորդել էին զա-նազան միջազգայինների բանավոր, սակը բան չուներցող կոչեր՝ կրակը դադարեցնելու անհրա-ժեշտության մասին, Ռուսաստանի՝ Սիրիայի հյուսիսում թուրքական վերահսկողության սակ զենվոր ահաբեկիչների սվար խումբ ոչնչաց-նելու գործողությունը: Վերլուծաբանների աչքից չվրիթեց, որ Երդողանն իրար էր խառվել ու հա ՌԴ նախագահի հեշտ էր խոսում, ու այդ հեռա-խոսագրույցների վերաբերյալ իրարմեծ արտա-հոսքեր էին տեղի ունենում: Դրանից հետո փաստն այն է, որ սանդեմի հարձակողական էյ-ֆորիան մի ճեսակ նստել է, մերում էլ ավելի վա-սահ են կարծես իրենց գործողություններում,

կարմիր ներկված, այսինքն՝ սանդեմի վերահս-կողության սակ զենվոր հասվածը մեմ հեշտ չենք բերելու: Ահա այս խորադաշտակերտ ունեղիմ ժնեւում Հա-յաստանի եւ Ադրբեջանի արտոնմախարարներ Չոխրաբ Մնացականյանի եւ Ջեղիում Բայրամո-վի՝ հոկտեմբերի 29-ին նախատեսված եւ մեկ օ-րով հեշաձգված հանդիպումից: Չգիտենք՝ այ-սօր, հոկտեմբերի 30-ին, այդ հանդիպումը կրկին կկայանա, թե՛ կրկին կհեշաձգվի, կամ այն նա-խաձեռնած ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համաճախա-գահներն ինչ նկատի ունեն, երբ ասում են, թե ֆն-մարկվելու եւ համաձայնեցվելու է ինչ-որ ժա-մանակացույց, որը կողմերն սկսելու են իրակա-նացնել: Հա՞: Բա երեք անգամ խախտված հու-մանիսար հրադադարը նախ կայացրել, ինչ ժա-մանակացույցից եք խոսում, ա՛յ համաճախա-գահներ, թուրքադրբեջանական սանդեմը մեր ծաղկուն բնակավայրերն է ամայաց-նում իր ֆոչվորի հոգեբանությամբ: ➔ 8

Փառեն Արբեղիսկոպոս Ավետիքյանը Չինձառայողների ապահովագրության հիմնադրամին է փոխանցել 38,093,200 դրամ գումար

Փառեն Արբեղիսկոպոս Ավետիքյանը մեզ նվի-րաբերել է 38,093,200 դրամ գումար (\$77,740): Ռ-ման կնձածեն, թե ինչով է դաշտանավորված այս «խառը» թիվը: Սրբազանը սարիներ առաջ ԱՄՆ-ում ստեղծել էր անձեռնմխելի կաղիսալով հիմնադրամ (Endowment Fund), որի եկամուս-ներն ամեն տարի ուղղում էին Հայաստանում որե-ւէ բարեգործական ծրագրի: Այս տարի նա որոշեց Հիմնադրամի ողջ հասույթն ուղղել մեր զոհված եւ հաշտանդամ դարձած հերոսների ընձանիմե-

րի ցավի, վեշտ ու վերերի ամոնմանը: Մեր խորին Ենորհակալությունն ենք հայտնում Սրբազանին ու վերահաստատում, որ Հայաստա-նյայց Առաքելական Եկեղեցին ազգային եկեղե-ցի է, որը դարեր Եարունակ կանգնած է եղել հայ-կական դեշտակառության, ժողովրդի ու բանակի կողմին՝ ինչպես իր աղոթքով, այնպես էլ նյութա-կան, բարոյական եւ ֆիզիկական աջակցու-թյամբ: Չինձառայողների ապահովագրության հիմնադրամ

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Մեր բարութիւնը մեր թշնամի՞ն է

Մեր բարութիւնը՝ մեր թշնամին է: Ականաջ այս եզրակացութեան կը հանգիմք, որովհետեւ մեր ամբողջ ժամանակակից ընթացքին զգացունով շարժած ենք, խիղճը եղած է մեզ կառավարողը, որուն դառնահամ յոսուկները ի հեռու կառավարողն ենք, խիղճը եղած է մեզ կառավարողը, որուն դառնահամ յոսուկները ի հեռու կառավարողն ենք...

Մեր ֆէսայիններուն արգիլուած եր թշնամին կանանց, երեխաներուն ու տղաներուն վրայ ձեռք բարձրացնելը, այդպէս ալ վարուած են, երբ թուրքն ու իրար մեր կիներն ու աղջիկները կ'առաջնորդէին, կը բռնաբարէին, չէին խնայէր ոչ ծերը, ոչ ալ մանուկը: Այդ բոլորը տեսնելով հանդերձ, մենք բարութեամբ ղեկավարուեալ ենք, քանի որ հայ ենք:

Մեր ազգային- ազատագրական շարժումները մասնաճեղքներ են, բաղադրուած դարեր առաջ տեղի ունեցածներուն հետ, ի մասնաւորի հայոց եւ զանազան երկրներու ամբարշտանայի ժամանակներուն, ուր այնքան օրինակներ կան թշնամիին դառնութեան եւ հայերու մարդկային վերաբերմունքին մասին: Յիշենք Արցախի թագաւորը, զորահրապարակը, Պարթև թագաւորը, Վասակ Մամիկոնեանն ու որդին Սուրենը... Սուրենը, որ զորահրապարակը բանակը կոտորել է տես, Շաղուիկն կանանցը ամբողջ վերադարձուց, առանց անոնց զարհուրելի դիմադրութեան, նոյնիսկ՝ նուէրներով: Շատ են օրինակները, ուր յաճախ հայը կը դրսեւորուի իր մարդկային յատկանիւններով:

Գամբ այս օրերու՝ հայ-ազգերի-թուրք շարժումներուն հետ մարդկայնօրէն կը վարուի, նոյնիսկ վիրաւոր գերի զինուորի մը կ'ետեմը կը փրկեն վիրահաստելով ու դարմանելով, երբ ազգերիներուն ձեռքը ինկած հայ գերիները սանջանքի կ'ընթարկուին ու կը ստանան լազարէի ազգերիներու եւ վարցկան ահաբեկչներու կողմէ:

Ինչո՞ւ այսպէս ենք: Ինչո՞ւ թուրքը կ'առաջնորդէ ինչպէս ընդհանուր, մինչ մենք հակառակը: Այսօր ստեղծուած ենք, թէ՛ զարգացածներ մեզ այսօրուսին դարձուցած ենք:

Կը կարծեն որ իւրաքանչիւր ազգ իւրայայտուած ընդհանուր կը յատկանշուի միւսներէն: Ինչո՞ւ սեւ-ճուր, թաթար, թուրք ցեղախումբերը արիւնարբու եղած են, իրենց համար սանջանքն ու ստանդարտները, հրկիզումն ու թալանը յատկանիւններ են: Անոնք իրենց չարութեան ու բռնութեան մէջ կը տեսնեն իրենց ուժը, մինչ մենք՝ բարութեան, շնորհարարութեան ու ներողամտութեան մէջ:

Արդեօք մեր դաւանանքը՝ քրիստոնէական վարդապետութիւնն է զորով, որ խաղաղասիրտութիւն կը փարձէ, «Թշնամիդ սիրէ անձիդ ղեկ...», մինչ, մովսէսականութիւնն ու իսլամը դիտարկուի ու վրիժառու են՝ «Ակն ընդ ակն»... Ո՞րն է ճիշդը՝ Յիսուսի երկրպագարներէն վարդապետութիւնը, թէ՛ միւսները: Ո՞րն է օգտակարը, ցաւոտ-դժբախտը, ազգը բազմացնողն ու սիրողը, թէ՛...:

Շատեր հաւանաբար ըսեն, որ ազգն ու հայրենի հողը զորով վարդապետութիւնն է ճիշդը, իսկ մենք կը ըսենք, որ մեր հաւատքն է ճիշդը, որ մեզ զարգացած է այսօրուսին հազարամեակ, հակառակ ֆանիցս կոտորուելուն: մարդ կ'ընա՞յ իր արիւնին դաւաճանէ:

Անուշտ սակիւ կոչ չէ կրօնափոխ ըլլալու, սակայն երկրպագարներէն մը տեսնելով ինչ մտածելով վարուելակերպը փոխելու, կամ դիմացինին վարուելակերպը նոյնանման վարուելակերպով փոխադարձելու: Պարագանքներ չենք թելադրել, որ միջանկեալ տարբեր դրսեւորում մը ունենանք օրհասի զարգացում: Թող մեր եկեղեցին նոր մեկնաբանութիւն սայ Յիսուսի փարձածներուն, նոր աշխարհի, նոր զարգացանքներու լոյսին տակ:

Շատ չեղարեմել, մասնագիտական հարցերը ձգենք մասնագէտներուն, սակայն ամէն ինչ ընենք, որ շարունակենք գոյատեւել, առանց հայրենիքի ու հայրենակից կորսնցնելու:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Անթախքները ձախ կողմի վրա շարժուելով, թախքները՝ աջ: Թախք բառը հայերէն չէ. մենք ունենք համարժեք՝ զարգացում, արժանապատիւքները բառերը, բայց հայերիս համար հենց թախք բառն է լիարժեքներն արժանապատիւ զարգացում, արժանապատիւքները, ինքնասիրտութիւն, հողատիրութիւն բառերի իմաստային ամբողջականութիւնը: Գայի ականջին հենց հնչում է «թախք» բառը, նա ամբողջապէս ձգվում է, զգաստանում: Գայի թախքը կասկածի տակ առնելը նշանակում է նրան մահացու վիրավորել:

Վարչապետ Փաշինյանը նոյնատիպ ակահարմար գտավ իր հերթական «լայկ»-ում հենց թախք բառը «խաղացնել»՝ ուղղակիորեն խաղալով հայ ժողովրդի թախքի հետ: Նրա տեսանկյունից հետո մինչեւ ուժ գիշեր սոցցանցներում թախքահարկածները, թախքազրկվածները, թախքաբեկվածներն իրենց դառը բախսն էին լայիս. «Ետեմից հետո՝ երեսներս օրվապահներն՝ թէ թախք չունեմ»:

Իմիջիայլոց, վիրավորանքը հայ զորահրապարակից հետ կիսում էին նաեւ հայ կայանայ, որովհետեւ այս օրերի բոլորն են զինվորագրվել զարգացման: Գայ կիսն իր ամուսնու, որդու, եղբոր, հոր կողմին է, հավասարապէս կիսում է զարգացման ծանրությունը ու հենց թախքով սանում ամենադաժան կորուստների ցուցակը:

Մի ամբողջ ժողովուրդ ինքնակազմակերպվելու, վստահի զարգացումն անվստահելու, մի բռնուցի դառնալու ֆենոմենի շնորհիվ կարողանում է բանակ զարգացնել, զինվորին շուրջ ու կոչիլ, ուսելիք ու անսահման սեր ուղարկել, կարողանում է արցախցի հայրուհիները ընթացիկների հոգսը փառել լուր, անհրաժեշտ, մեծ նիւնումով, կարողանում է իր աշխատանքից զուտ փոխանցել հիմնադրամին: Ու մեկ ամսից ավելի ոչ Ազգային ժողովը, ոչ կառավարությունը մի անգամ չհարցրեց՝ կասկածելի թախքի տեր ժողովուրդ, ինչպէս են աղբուր, ինչո՞ք կարիք ունեն, ինչպէս են այս ծանր բեռը սանում, թիկունք ու ռազմաճակատ դառնում:

Մենք սանող, ներող, համբերող, դիմացկուն ժողովուրդ ենք: Մենք մութ ու ցուրտ տարիներին զարգացում ենք հարթել, Արցախ ենք ազատագրել, երկրաշարժի վերերն ենք բուծել, սանայակ հազարավոր զոհեր ենք սվել, բայց չենք կորցրել մեր թախքը: Մեր սոված երեխաները հացի հերթ են կանգնել, բայց ուրիշ ոչ մի հաց չեն գողացել, խանութ ու բանկ չեն թալանել, ինչպէս կանեին ֆաղափախութեամբ երկրորդի օրէն երկրում:

Մի ամբողջ ազգ աղբուր է՝ սերը ներս արած, սոխակը՝ դուրս, իր լուրի մէջ սառակվելով, իր ցավը լուր սզակով, աղոթքով ու հավատով, որ հարթելու ենք, միայն թէ իշխանություններն ամեն լուրն ինքնաբերական, հասցեական ծախսեն, ամեն ինչ մի կողմ դնեն ու ֆինանսական բոլոր ռեսուրսները զենքի վերածեն, հակաօդային զարգացումները ուժեղացնեն, որ թուրքի լանկները, բուկները՝ աղաւթով, անվստահ, հեռավար ԱԹՍ կառավարելով, մեր լուսավոր, սիրուն զորահրապարակները ու հայրուհիները չկորստեն:

Գիտեմ թէ իշխանութիւնների զարգացում է. զարգացումը ցամաքից տեղափոխվել է երկինք, հիմա օդային զարգացում է, մեր զորանքը դեռ ավտոմատներով, ցամաքի վրա՝ հարթավայրերում, թշնամու օդային հարձակումներ են հետնորդ: Միայն թէ մենք էլ ԱԹՍ-ների մեծ խմբաբանակ գնենք ու հավասար մարտեր մղենք, զարգացում ենք ամեն ինչի, մեր հագի վերջին ցամաքն էլ կվա-

Թախքահարկած

ճառենք, միայն թէ ռազմաֆաղափական ղեկավարները զենք առնեն: Երազում ենք, զարգացում ենք, երեսկայում ենք Չինաստանից կառնեն, թէ՛ Կորեայից, իսկ միգրացե այլ երկրից. ու մեկ էլ՝ Երբ՝իսկ. երեսնի ֆաղափապետարանը 49 միլիոն դրամ է հասկացրել ինչ-որ ավտոկայանատեղի կառուցելու համար: Մեկ էլ զարգացում է՝ երբ սեղանների 27-ին Արցախի դեմ լայնածավալ զարգացում է սանձազերծվում, ընդամենը երեք օր հետո ԳԳ կառավարությունը ամբողջությամբ մարում է 2013 թվականի զարգացման մնացած մոտ 100 միլիոն դոլարը: Իսկ «Գայասան» համահայկական հիմնադրամի վերջին ցուցանիշներով՝ ամենաառաջատարը Գայասանի ֆաղափապետներն են: ԱՄՆ-ի մեծահարուստ հայերից հետո ամենաառաջ ԳԳ շարժարանի ֆաղափապետներն են հանգանակություն արել հիմնադրամին, էլ չենք խոսում Զինվոր հիմնադրամի մասին, որի նվիրատուների մեծ մասը տեղի մեր ազգաբնակչությունն է:

Երջանկապետական Կարեն Վարդանյանն ասում էր՝ ոչ թէ մարդկային բանակ, այլ ԱԹՍ-ների բանակ ստեղծել. այսօր զարգացում ու անգամ չհարցազնուր յուրաքանչյուր երկիր հսակ գիտե, որ ֆանտեկերոյ դարի զարգացումն այլևս ցամաքային չէ, այլ մարդկային ուժի վրա չի հիմնված, այլ նորագույն հզոր զինատեսակների:

Այսօր սարի չենք զինվել, թեմերիսակ Արքեպեանն ու Թուրքիան ամենաառաջ գնում են ձեռք բերել, Նախիջեանում համատեղ զորավարություններ արել՝ ի տես Գայասանի ու Արցախի, ի լուր աշխարհի հայտարարել, որ մեծ ու փոքր եղբայրները ռազմական դաժանակից են: Դրան զուտարվեցին սակույցան դեմքերը, բայց հուլիսի 27-ին «Իմ ֆայի» ղեկավար Լիլիթ Մակունցն այս ամենն ի մի բերելով՝ հայտարարեց. «Թուրքիան չի ներգրավվել արցախադրեզանական կոնֆլիկտում»: Ամո՞ք Թուրքիային, Մակունցի խոսքը զենքով սվեց:

Թուրքիան ոչ միայն ներգրավվեց, այլև գլխավոր խաղացող դարձավ, ու արդեն մեկ ամսից ավելի 2,5 միլիոնից էլ ֆիչ հայ ազգը դիմազրկվում է թուրք-ադրբեջանական ցեղատղան ազգեսիրտին, զարգացման կայսրությունն իրականություն դարձնելու մեծ ծրագրին՝ մեկ վայրկյան անգամ վկասվածելով, որ թեկուզ վաս զինված, ցաս գոհեր տալով, բայց հարթելու ենք: Ու հանկարծ՝ «անթախքի ժողովուրդը, զավաճաններով լցված թիկունք ու ռազմաճակատ, մենք համաձայն ենք թեկուզ ցավոտ փոխզիջման, բայց Արքեպեանն ուզում է Արցախի կառուցվածքից հանք. զարգացում, զարգացում ու հետագա զարգացումների զարգացում ղեկավարի ելույթ: Մենք չենք ուզում կառուցվածքից, որովհետև ուզում ենք ցավոտ փոխզիջում, չնայած դու՛ Արքեպեան, անգամ

մեր ցավոտ փոխզիջմանը, ցավոտ, համաձայն չես: Արցախցուն, հայաստանցուն որեւէ մեկը հարցրել է՝ ցավոտ փոխզիջումների զարգացում ենք: Մի ամբողջ օր երկինքը գլխներս մթնած՝ արքեպեան: Արքեպեան խոր վիրավորանքի, ցատուի զգացումով, վերադարձվեց ամենաթանկը՝ իրենց որդիներին հանուն հայրենիքի զոհաբերած մոր ու հոր սիեզերական ցավը, մեր հայացքներում ծրարեցին մեր երեսուցած զորաների լուսավոր ժոխներն ու ամեն մեկս մեր հոգու ձորում ամբողջ կոկորդիլ գոռացին՝ անթախքը դո՛ւ ես:

Գայոտ օր. հաջորդ ելույթ՝ ժողովուրդ ջան, երեկվանը մի տեսակ սխալ եք հակազդել, բայց երեկվա ասածն ուժի մեջ է: Գիտեմ նույնն են ասում, բայց թախք-մախք, զավաճան-մալաճան իրար չեն խառնում: Վերջում էլ կարաստանն ձեզ համար:

Երեկ սրագեղիա, այսօր՝ սրագիլոմեդիա: Ռուսաստանը, Թուրքիան սիրական սցենարով ռազմաֆաղափական խնդիրներ են լուծում, Արցախի ու Գայասանի ժողովուրդին դարձել են ֆավոյան նոխազ, մեր զորքը բիբլիական ուժով ամեն օր հետաձգում են համաշխարհային երրորդ զարգացման մեկնարկը, աշխարհաֆաղափական բեկումնային իրողությունները հայոց զարգացման լիներ-չլիներու հարցն են վիճարկում, իսկ մեր սանջանքը երեկներն անցնում են «լայկ»-երի տեղատարափի տակ:

Աշխարհը վերածնունդ է Գայասանն ու Արցախը, նրան տարածել է զարգացում, ու ոչ մեկին չի հետաքրքրում այդ տարածումն ու կարգի, բայց լավ կլիմի՝ հայը չարիքի, իսկ մենք աշխարհին աշխարհամբ ենք անում՝ Արցախի կառուցվածքից:

Դե, ժողովուրդ ջան, տես՞, որ արցախյան հարցի կարգավորումը խաղաղ ճանապարհով չստացվեց, որովհետեւ, ո՞վ զարմանա, զարգացում է՝ մեր հարեւանները ռազմաճակատ են, զարգացումն զարգացվել էին վարուց, ժամանակ էին ունեցել այդ ընթացում սիրիացի, զարգացումն, թուրք զոհայինների հետ բանակցել, նրանց վարձել-բերել Արքեպեան: Այ քեզ բան, ու ամենամահավանականը, զարգացել՝ Ալիեյը ոչ էլ կիրք մարդ է: Ժողովուրդ ջան, ինչպէս տեսա՞մ, մենք կռվեցինք, ես էլ էի առաջին իսկ օրվանից ռազմի կոչեր անում, ձեզ թախքի գոյում, բայց դուք բացի 13+1-ից, կին-զարմարդ չկանավորագրվեցինք, դրա համար Կուրաթիւն, Զարաթիւր զիջեցինք թշնամուն, ու այսուհետեւ էլ ինչ լինի, դուք եք մեղավոր, մեղին ինձ վրա չզգեք: Ես ձեզ էն գլխից էի ասում՝ դիմակ դրեք ու 24 ժամ հերթ կանգնեք զինկոմիսարիտներում:

Գ.Գ.- Եթե մեզ այսօր համաշխարհային ծաղրանքի չենք ենթարկում, դա ՄԵՐ ԹԱՍԻԲՈՎ ՏՂԵՐԹԻ շնորհն է:

ՀԱԿՈՒ ՉԱԵՐՅԱԼ

Թուրքիա

Ադրբեջանը ձախողեց նաև հրադադարի ամերիկյան նախաձեռնությունը, ի գոհունակություն Մոսկվայի

աֆղան ահաբեկիչներով հանդերձ, ադրբեջանցի Ադրբեջանում սեղակայվել են դերեա հուլիսի վերջերին եւ օգոստոսի սկիզբներին թուրք-ադրբեջանական համատեղ զորավարժությունների ժամանակ: Առհասարակ, երբ զորավարժություններ են անցկացվում, անցկացնող կողմը կանխավ զգուցացնում է հարեւան երկրներին, լայնամասշտաբ վարժարժի իր զորքերը, սեյսմիկան եւ ռազմաօդային ուժերը դուրս բերի:

Թուրքիան եթե զգուցացրել է զորավարժությունների մասին ռուսական կողմին, ադրբեջանցի զորքերը, ռազմական սեյսմիկան եւ ռազմաօդային ուժերը մնալու են Ադրբեջանում: Քանի որ դրանք դուրս չեն բերվել եւ ռուսական կողմը չի առաջարկել ռուսի Թուրքիան եւ Ռուսաստանն այս հարցում եւս նախօրոք ելել են փոխհամաձայնության արդյունքը մեծ է համարել նաև օդային ղեկավարման հանձնումը Թուրքիային, որից հետո ռազմական զործողությունների ղեկավարումը ռազմաճակատում լիովին հանձնվեց թուրքական զինված ուժերի գլխավոր շտաբին:

Դա նույնպես ռուս-թուրքական փոխհամաձայնության արդյունքն է, լայնամասշտաբ վարժարժի մեկ-երկու օրում հայկական ուժերին ջախջախելու, կայծակնային արագությամբ ողջ Արցախն ու հարակից տարածքները զրավելու հաշվարկներով: Ըստ երեւոյթին Մոսկվան նույնպես կայծակնային հաղթանակ էր ակնկալում հայաստանի անասնական բնագոյով սառնադր թուրք-ադրբեջանական մարտադրանքի հրոսակից, որ օրեր շարունակ շրջանցեց Թուրքիայի ներգրավվածությունը Արցախի դեմ սանձազերծված ռազմաօդային, ահաբեկիչների եւ վարձկանների սեղակայումը դարաբաղյան հակամարտության գոտում, առավել եւս խաղաղ բնակավայրերի հետեւողականորեն հրթիռակոծումն ու ռմբակոծումը, էլ չենք խոսում խաղաղ բնակիչների սպանության, հայ ռազմագերիների գլուխը կտրելու ադրբեջանական դրսեւորումների մասին:

Ալեհայս է, որ ակնկալիքի իրականացման, այսինքն Արցախի գրավման դեպքում Հայաստանը վազեվազ հասնելու էր Մոսկվա եւ Ժիբրալթարի Պետությունները ի հայտ բերած մարզարտությանը համադասաստան Կրեմլի դրանք ծնկաչոք փրկություն աղերսեր Ռուսաստանից: Հիմա արդեն դարձրած կարելի է ասել, թե ռազմաօդային սկզբնական փուլում, մինչեւ թուրք-ադրբեջանական հրոսակի առաջ-

խաղացման կատարումը, Մոսկվան վառում էր Արցախը Ադրբեջանին հանձնելու մարտավարություն, որ Բաքվին վերադարձնի Ռուսաստանի գիրկը: Արցախի հանձնումը ինքնաբերաբար վերագրվելու էր Թուրքիայի նկրտումներին, ինչը նույնպես էր, որ Ռուսաստանը չոր դուրս գա ջրից: Այդ առումով չափազանց հասկանալի է ռուսական հեռուստատեսություններից մեկում հոկտեմբերի 28-ին Մոսկվայում կազմակերպված ֆեմարկուրը, որին ֆաղափագեցների հետ մասնակցել է նաև սեղեկասվության ռազմական Լեռնային Ղարաբաղը, որտեղ հայերը հարյուր տարի միասին են ապրել ադրբեջանացիների հետ, նորից կապերն»:

Հասկանալի է, որ մինչ Մոսկվան ընթրնումով էր մոտենում ադրբեջանցի հրոսակի գազանություններին, խնամով շրջանցում ռազմաօդային Թուրքիայի ներգրավվածության եւ հակամարտության գոտում ահաբեկիչների ու վարձկանների սեղակայման փաստերը, աշխարհի բազմաթիվ երկրներ Ալյուսիայի գլխավորությամբ Արցախի դեմ ագրեսիա սանձազերծելու, արցախահայությանը բնաջնջելու, խաղաղ բնակավայրերը ռմբակոծելու եւ վայրագություններ դրսեւորելու համար Ադրբեջանին, թաքցնելով մեծ ներգրավվելիս ահաբեկիչներին ու վարձկաններին էլ իր հետ ներգրավելու, ինչպես նաև Երդողանի արտադրությամբ 1915-ին «կիսատ թողած գործն ավարտին հասցնելու» հաշվարկով ցեղասպանության նկրտումներ դրսեւորելու համար դասադարձեցին Թուրքիային: Այդ ընթացքում Ֆեղաստանագեցների միջազգային ընկերակցությունը հոկտեմբերի 28-ի հաղորդագրությամբ, վկայակոչելով Երդողանի խոսքերը, Թուրքիային դասադարձեց հայության հանդեպ «իրենց թաղերի առաքելությունը շարունակելու» ռազմաօդային կամուրջի համար, ընդգծելով, որ այդ առաքելությունը: իրագործվել է մեկ դար առաջ Կովկասում եւ Հայոց ցեղասպանությունը շարունակելու ուղղակի ստանալի է:

Վերոհիշյալ երկրներից ոման էլ թուրք-ադրբեջանական ուժակին դասադարձեց լուրջ գառ Կանադայի գլխավորությամբ Թուրքիային զինատեսակներ եւ ռազմական սարքեր չհամարելու որոշումը ընդունեցին, զուգահեռ դրան Եվրոպայի բազմաթիվ ֆաղափներ, ինչպես Փարիզը, Միլանը ճանաչեցին Արցախի Հանրապետության անկախությունը, ճանաչման հարցը մտալ ինչպես Ֆրան-

սիայի խորհրդարանի, այնպես էլ ԱՄՆ Կոնգրեսի ներկայացուցիչների դալաթի օրակարգ, ներառյալ Ադրբեջանին եւ Թուրքիային դասադարձեց հարցը: Սրանք խստագույնս դասադարձեցին նաև Արցախում խաղաղ բնակիչների եւ բնակավայրերի քիմիկատորման Ադրբեջանի զործողությունները:

Շուտով ի չի դարձան Արցախի դեմ կայծակնային հաղթանակի հասնելու բոլոր ակնկալիքները: Պաշտանության բանակի ֆաջարի զինվորները, որոնք ռազմադաշտում առաջադրվել են կերտում, ոչ միայն կատարեցին թուրք-ադրբեջանական ուժակի առաջխաղացումը, այլև արժանի հակահարված հասցնելով չարամեծ ուսխին, սեղեկեցին ադրբեջանական զորքերին ջախջախելու նախադրյալներ: Այս հանգամանքը ինքնին հաղթանակ էր, ինչը լուրջ մտադրություն ռազմաօդային կողմին: Ըստ երեւոյթին մտադրված էր նաև Ռուսաստանը, որ հոկտեմբերի 9-ին Մոսկվա հրավիրվեցին Հայաստանի եւ Ադրբեջանի արգործնախարարներ Մնացականյանին ու Բայրամովին:

ՌԴ արգործնախարար Սերգեյ Լավրովի միջնորդությամբ իրականացված 11.5 ժամյա բանակցություններից հետո, որին հեռախոսակաթի միջոցով մասնակցել էր նաև նախագահ Պուտինը, կողմերը եկան համաձայնության եւ հոկտեմբերի 10-ին հայտարարվեց մարդասիրական հրադադար: Սակայն դրա ուժի մեջ մտնելուց 5 րոպե անց ադրբեջանական կողմը խախտեց հրադադարը: Թեև դա չէր նպաստում Պուտինի, հետեւաբար Ռուսաստանի միջազգային հեղինակությանը, ռուսական կողմը գեր մնաց Ադրբեջանին դասադարձեց լուրջ: Չի բացառվում, որ այդ խախտումը նույնպես ադրբեջանական կողմը համաձայնեցրած լինի ռուսականի հետ:

Ինչո՞ւ: Մինչ հարցին դասախառնելը մեծն էր հրադադարի խախտումից հետո ՌԴ արգործնախարարության ներկայացուցիչ Մարիա Չախարովան եւ Կրեմլի խոսնակ Դմիտրի Պեսկովը սկսեցին խոսել հակամարտության գոտում սեղակայված ահաբեկիչների եւ վարձկանների մասին, առանց մեղադրելու Թուրքիայի անունը: Ըստ երեւոյթին դա լայնամասշտաբ էր վերջիններիս Չեչենիա եւ Դաղստան ներթափանցման, ադրբեջանական հայտնվելու փաստի հետ, ինչի լույսի սակ կարելի է մոնդել, որ եթե Արցախի դասադարձեց իրականացված չարագործությունները, ադրբեջանական կողմից հակահարված չհար այս հրոսակներին, ադրբեջանական կողմից հակահարված չհար այս հրոսակներին, ադրբեջանական կողմից հակահարված չհար այս հրոսակներին:

Ինչ վերաբերում է Լավրովին ու Պուտինին, ադրբեջանական ահաբեկիչների եւ վարձկանների սեղակայմանն ադրբեջանական Զոհրաբ Մնացականյանի Վաչինգոն այցի նախօրյակին միայն: Սրանք լայնամասշտաբ խախտելով հանդերձ վերջիններիս սեղակայումը Թուրքիայի ձեռնարկումներով, հարկ չհամարեցին դրա համար դասադարձեց Երդողանին, հետեւաբար թուրքական ղեկավարները: Փոխարենը Պուտինը ոգեւորված Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնի հրադադար հաստատելու հոկտեմբերի 17-ի նախաձեռնության ձախողումով սկսեց արժարծել ռազմաճակատի սկզբնական գոտում ռուս խաղաղադադարներ սեղակայելու հարցը, ընդգծելով ամեն անգամ, որ դա սեղի կունենա Հայաստանի եւ Ադրբեջանի համաձայնությամբ միայն:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

ՊԵՏՐՈՍ, ԱՄՆ

Չնայած մարդկային հսկայական զոհերին և նյութական կորուստներին՝ ռաբաթայան ռազմիկների բարոյական ոգին ցարունակում է դեռ բարձր մնալ: Չափազանցություն չէ, երբ հայ զինվորները դնում են, որ իրենք մայրաքաղաք են իրենց դասական հայրենիքի համար, իսկ ադրբեջանցիները՝ իրենց չղափարած սարածները զավթելու համար:

Մինչ զորքերը մոլորակում է սեղաններին 27-ից, հունանիսար զինադարի երեք փորձ է եղել: Առաջինը նախաձեռնել էր Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինը հոկտեմբերի 10-ին; հաջորդը՝ Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնը՝ հոկտեմբերի 17-ին, իսկ երրորդը՝ ԱՄՆ-ի կողմից՝ հոկտեմբերի 25-ին:

Եվրոպայի անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱԿԿ) Մինսկի խմբի երեք համանախագահներ չկարողացան հասնել հրադադարի: Երրորդ փորձից հետո Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը հայտարարեց, որ ռազմական գործողությունները կշարունակվեն այնքան ժամանակ, քանի դեռ հայկական բոլոր ուժերը դուրս չեն եկել Ղարաբաղից: Հայկական կողմի համար կարևորագույն Վերջնագիր: Մինչդեռ Մինսկի խումբը փուլ ի փուլ հայտարարություններ է սարածում՝ մեղադրելով երկու կողմերին:

Ինքը՝ Ալիևը, կորցրել է իր վերահսկողությունը իր կառավարության և բանակի նկատմամբ, ուստի չի կարող միայնակ կանգնել ԵԱԿԿ համանախագահների և միջազգային հանրության դեմ: Նրա մեծամտությունը փոխառված է Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդոհանից:

Վերջինս անցյալ օրերից Սամբուլի հայկական եկեղեցում մասնակցեց թաղման արարողությանը՝ հարգանքի տուրք մատուցելու իր Արդարություն և զարգացում (ԱԿ) կուսակցության միակ հայ անդամ Մարգար Եսայանին: Սգո դասարանի ընթացքում դասարանի Սահակ արք. Մառապետին հաջողվեց իր դամբանական խոսքում ներառել Ղարաբաղի դատարանի թեման: Արարողության ավարտին, եկեղեցուց դուրս գալուց առաջ, Էրդոհանը նշանակալից հայտարարություն արեց. «Թուրքիան ղարաբաղյան հակամարտությունում մասնակցելու նույն իրավունքն ունի, ինչ Ռուսաստանը»:

Այս հայտարարությունը փառաբանական էր: Հրադադարի յուրաքանչյուր փորձի ժամանակ Թուրքիան փորձել է իրեն դարձնել նախ որդեկան միջոցով, այնուհետև իր զինուժի թեկնածուները առաջնորդել որդեկան դրոշմակալ խաղաղապետի, և, վերջապես, նա դարձել է ռազմաճակատի դերակատար՝ խանգարող: Նա կարունակի մնալ այս դերում մինչև իր նպատակին հասնելը, բայց մինչև այժմ նրան հաջողվել է սեղծել փակուղային իրավիճակ, որը թույլ չի տալիս Ռուսաստանին գործողությունների լիակատար ազատություն ունենալ Կովկասում:

Միևնույն ժամանակ նույն սցենարը օգտագործվեց Լիբիայում, որտեղ փակուղին, ի վերջո, ավելի նվազ հաջող եղավ, քան որ բացի Ռուսաստանից, հավասարաճանակ կողմնակալ կողմնակալ Ֆրանսիան, Ռուսաստանը, Եգիպտոսը, Սաուդյան Արաբիան և Իսրայելը:

Հիմա նույնը տեղի է ունենում Կովկասում, որտեղ արդեն ընթանում է գլոբալ բնույթի հակամարտություն:

Թուրքիան դարձնում է ճանապարհի հարթելու դեղի Թուրանական կայսրություն իրականացնելու իր երազանքը՝ համոզելով Արևմուտքին, որ ինքը այլափրկական դեր է խաղում՝ շրջադասելով Ռուսաստանը և նյարդայնացնելով Իրանին:

Այնպես է, որ Էրդոհանը չի հանգստանա, քանի դեռ չի հասցրել խոսքերը իրավունք ունենալ Արցախի հակամարտության վերջնական կարգավորման գործընթացում՝ լիակատար ընդունելով մնացորդային ռազմական ներկայությունը: Էրդոհանը չէր կարող ընտրել դատարանի համար ավելի լավ ժամանակ, քան ինչ, երբ COVID համաճարակը սաղալեց Հայաստանի առողջապահական համակարգը և երբ ԱՄՆ-ում խառնաձուլված է նախագահական փոփոխության ընթացակարգ, այնքանով, որ դատարանը Մայքլ Պոմպեոն է նախագահ Դոնալդ Թրամփը բանավոր խոսքից բացի այլ առաջարկ չունեն: Մինչև հայկական երկու համարադասությունների հազարավոր բնակիչներ ստանում են ադրբեջանական, թուրքական և իսլամական զինադրույթի միավորված ուժերի ձեռնարկ:

Հայերը դժկամությամբ ուժադրություն հրավիրեցին այն փաստի վրա, որ այս գոյություն ունեցող դատարանը մի քանի քաղաքացիական պայմանագրերի համար է:

ուսուցչի սղանության մասին, որն իր դասարանին ցույց էր տալիս Մուհամեդ մարգարի երգիծանկարը, զայրացած Էրդոհանը Ֆրանսիայի նախագահին խորհուրդ տվեց դիմել հոգեբանի: Նա նաև կանցրեց Մերկելին մեղադրեց նացիստական մտածելակերպը դատարանում: Եվրոպայի դատարանը իրենց արժանապատվությունից ցածր են համարում նույն մակարդակով դատաստանել Սուլթանին:

Չնայած հայկական սփյուռքի ակտիվությունը կարողացավ համոզել Կանադային դադարեցնել անօդաչու թռչող սարքերի մատուցումը Ադրբեջանի տեղափոխելու, այդ նույն ակտիվությունը դեռևս արդյունք չի տվել ԱՄՆ վարչակազմի կողմից «Ազատության աջակցության մասին» օրենքի 907-րդ հոդվածի կիրառման համար, որն արգելում է ռազմական թխնիկայի որևէ տեղափոխում Ադրբեջան; քանի որ դեռ վերջինս ցարունակում է իր թեման մեղադրելով հանդեպ:

Ղարաբաղյան դատարան: Դիվանագիտության ներգործությունը

կրներ ընդդիմանում են նրանց, օժանդակում և աջակցում են ցեղասպանության հեղինակներին:

Իսրայելի անօդաչու թռչող սարքերը առաջնորդեցին, որ ամենամահացուն են այս հակամարտությունում: Ինչպես Ղարաբաղյան անցած դատարաններում, Ուկրաինան սղանազանություն էր մատակարարում Ադրբեջան: Ալեքսանդր Լուկաշենկոն՝ Բելառուսը, արդեն խառնաձուլված փոխակում զսնվող դատարան, կարողացավ սղանազանություն մատակարարել՝ հեղինակալ առաջնորդելով նաև Հավաքական անվտանգության դաշինքի կազմակերպությանը, որի անդամ են Հայաստանն ու Բելառուսը:

Վրաստանը երեսուցուներեք հայտարարեց, որ փակում է իր օդային սարածի երկու դատարանները կողմերի համար: Բայց այսօր ոչինչ չի կարելի գաղտնի դառնալ. Թուրքիան Ադրբեջանին զենք մատակարարելու համար օգտագործեց Վրաստանի օդային սարածը:

Այս անբարյացակամ ժողովուրդների թեմաներին հակադրելու համար Ֆրանսիան և Գերմանիան խորհրդարանական դատարաններում ներառեցին Հայաստան և Ղարաբաղ: Միակ բարձրաստիճան դիվանագետը, որը ակտիվ համերաժխություն ցուցաբերեց, Հունաստանի արտգործնախարար Նիկոս Դեմեթիասն էր, որն այցելեց Հայաստան, այնուհետև Մոսկվա՝ իր ռուս գործընկեր Սերգեյ Լավրովի հետ ֆունկցիոնալ ճգնաժամը:

Ֆրանսիայի նախագահ Մակրոնը բանավոր էր աջակցում: Նա մասնագույց արեց Թուրքիային՝ ահաբեկչական վարձկաններին ռազմի դատարան մատուցելու համար: Ավելի ուշ, երբ նա խոսեց Ֆրանսերենի

Հայկական դիվանագիտությունը լավ է աշխատել ճնշումի տակ: Դիվանագետները ստիպված էին սովորել գործել ճնշման տակ: Արևմտյան գործերի նախարար Զոհրաբ Մնացականյանը օրջել է աշխարհով մեկ: Նա Մոսկվայում էր, որտեղ բանակցություններ էր վարում Լավրովի, ապա Վաչինգսոնում և Եվրոպայում՝ հարցազրույցների և դասախոսությունների միջոցով:

Հայաստանի նախագահ Արմեն Սարգսյանին լավ ընդունեցին Ֆրանսիայի Ելիսեյան դառնում: Դրանից առաջ նա այցելել է Բրյուսելում զսնվող ՆԱՏՕ-ի կենտրոնականում, որտեղ հանդիպել է կազմակերպության գլխավոր ֆարսուղար Յանս Ստյուսենբերգի հետ, որի հետ համատեղ մամուլի ասուլիս է անցկացրել:

Խոսելով մարդկային զոհերի մասին՝ Ստյուսենբերգն իր «քրոնիկ ծառայությունը» մատուցելուց հետո շնորհակալություն հայտնեց Հայաստանին՝ Աֆղանստանում և Կոսովոյում ՆԱՏՕ-ի խաղաղապետի առաջնություններին մասնակցելու համար: Նա ավելացրեց, որ ՆԱՏՕ-ն ներգրավված չէր այս դատարանում, և որ Թուրքիան հարգված անդամ է, որը, հուսով ենք, կկարողանա օգտագործել իր ուժերը՝ խաղաղությունը հաստատելու գործում:

Մեմ վստահ չենք, որ նախագահ Սարգսյանը տեղեկացրեց իր հյուրընկալին, որ Թուրքիան զսնվում է Կովկասում՝ ցարունակելու ցեղասպանության իր ծրագրերը՝ օգտագործելով ՆԱՏՕ-ի զենքեր, ինչպիսիք են F-16 մարտական իմֆնաթիռները՝ խաղաղ բնակիչներին սղանելու համար:

Մնացականյանը, Սարգսյանը և վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը բազմաթիվ է-

լույթներ են ունեցել խոսք լրացվածից: Մասնավորապես, հեռախոսակցական է հակամարտության լուսաբանումը հնդկական հեռուստատեսությանը, հասկալիս հաշվի առնելով այն փաստը, որ նրանց հակառակորդ Պակիստանը վարձկաններ է ուղարկել հակամարտության գոտի՝ վիճարկմանը միջամտելու համար: Փաշինյանը լավ էր դատարանում իրավիճակը հայտնեց ներկայացնելուց, քանի որ ռուսներն և անգլիներն լեզուներով խոսելու նրա նախկին փորձերը հեռախոսակցական սղանում էր հնդկ-պակիստանյան հարաբերություններին և Քաշմիրի օուջ առկա հակամարտության նմանություններին՝ օգտագործելու համար դրան:

Արաբական աշխարհը հիմնականում անտեսվում է Հայաստանի ղեկավարության կողմից, չնայած այն հանգամանքին, որ այդ երկրներում բնակվում են մեծաթիվ հայկական համայնքներ: Հաշվի առնելով մահմեդական աշխարհի ներ-

կայիս բեռնացումը, որտեղ Թուրքիան հակադրում է Սաուդյան Արաբիային սուննիական աշխարհում առաջնորդության դերի համար, Հայաստանը դեմ է կենտրոնանա դրա վրա: Այնուամենայնիվ, նախագահ Սարգսյանը տեղյակ է աշխարհի այս հասկածի ազդեցիկությանը: Եգիպտական նախագահ «Ալ-Ահրամ» թերթին սղան նրա լայնածավալ հարցազրույցը բացեց արաբական աշխարհի աչքերը:

Ներսում կա ֆաղափական համերաժխություն: Նույնիսկ երեք նախկին նախագահները, որոնք սիրուց չեն սառաղում միմյանց համար, միավորվել են՝ աջակցելու դատարանական գործողություններին: Հակառակական հեռուստատեսության մեծ մասը մարել է ՉԼՄ-ներում, չնայած որոշ անհեռաձայն ֆաղափական գործիչներ և լրագրողներ, հասուկ օրակարգ ունենալով, ցարունակում են դիմել ռուսաստանցիներին, երբ Հայաստանին անհրաժեշտ է Կրեմլի աջակցությունը: «Ալ Ահրամ» -ին սղան իր լայնածավալ հարցազրույցում նախագահ Սարգսյանը հայտարարել է. «Նախագահ Պուտինը հակադրեց, որ Ռուսաստանը դատարանում է հարգել Հայաստանի հետ կնքած յուրաքանչյուր դաշինքային, և դա միանգամայն հստակ ուղեծր է»:

Ռուսաստանն իսկապես անհանգստացած է Կովկասում Թուրքիայի առաջնորդություններից: Թուրքական և ադրբեջանական ուժերը մոտենում են Մեդիթերանյան ծովին՝ Հայաստանի հարավային սարած, որը Թուրքիայի և Ադրբեջանի համար անգին սարած է, քանի որ այդ հողի վերահսկողությունը Ադրբեջանի մայրցամաքը կաղելու է Նախիջևանի հետ և ճանապարհի հարթելու Էրդոհանին դեղի Կենտրոնական Ասիա: Որքան հայտնի է, Ռուսաստանը ուժեր է ուղարկել սարածաօդային և նույնիսկ մի քանի հրթիռ է տեղակայել ընդդեմ ադրբեջանական հողում վարձկանների կենտրոնացման: Արևմուտքը կցանկանար, որ Թուրքիան Անդրկովկաս ներառեր Ռուսաստանը, որի օրջակա սարածներում և Ղրղզստանում բռնկումներ են մոլեգունում:

Ահա թե ինչու նախագահ Պուտինը զգուշորեն է վերաբերվում սարածաօդային և չի ցանկանում հրաիրել Էրդոհանին գործել՝ միաժամանակ կատարելով իր դաշինքային դատարանությունները: Հայկական դիվանագիտությունը կարող է ցարունակվել միայն մինչև այս դաժնը: Դիվանագիտական յուրաքանչյուր փայլ, քանի որ չի հաստատվել բռնի ուժով, ունի սահմանափակ ազդեցություն: ➡

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱՆ

Թուրքական ամրանքների ներմուծման արգելի անվուծելի խնդիրներ չեն առաջանա

Մեր թերթում հետևողականորեն անդրադարձել ենք թուրքական ամրանքների մեծածավալ ներմուծմանը Հայաստան եւ ընդգծել դրա վսանգավոր հետեւանքները: Միանշանակ է, որ թուրքական ամրանքներով Հայաստանի ռազմա-պաշտպանական հետադիմումը, առաջին հերթին խրախուսում ենք թեմանի երկրի արդյունաբերությունը, փաստացի ներդրումներ կատարում դրա մեջ, ստեղծում աշխատատեղեր եւ մեր կողմից համալրում Թուրքիայի ղեկավարությունը: Բացի դրանից, վսանգի ենք ենթարկում մեր կյանքն ու առողջությունը, քանի որ բացառված չեն թունավորումներն ու այլ թեմանակա գործողությունները այդ ամրանքների միջոցով: Եվ վերջապես, դժվարություններ ստեղծում այն ամրանքների արտադրության ստեղծման եւ զարգացման համար, որոնց սեղան արտադրելու հնարավորություններն առկա են: Ցավով է, բայց թուրքական ներմուծումն արգելելու որոշումն ընդունվեց միայն այն բանից հետո, երբ սղառնացող վսանգը սկսեց գործել՝ սանձազերծվեց արդրեջանաթուրքական լայնածավալ դաշտերով Արցախի եւ ամբողջ հայ ժողովրդի դեմ:

Այսօրվա, կառավարությունը որոշեց 2021 թ.-ի հունվարի 1-ից արգելել թուրքական ամրանքների ներմուծումը Հայաստան: Թվարկեմ Հայաստան ներմուծվող թուրքական հիմնական ամրանքախմբերը՝ հազար 69,4 մլն դոլար, մեքենաներ, սարքավորումներ եւ մեխանիզմներ՝ 35,3 մլն դոլար, մակթ եւ մակթամթեր՝ 24,3 մլն դոլար, փոխադրված հրա հեծ կառաված արդյունաբերության ճյուղերի արտադրանք՝ մարդկային ծախսերի միջոցով:

Չոցներ, կոսմետիկա եւ այլն՝ 23,6 մլն դոլար, ոչ թանկարժեք մեքենաներ եւ դրանցից դասարանված իրեր՝ 21,6 մլն դոլար, ցիտրուսային մրգեր 10,3 մլն դոլար, շինանյութ: 2019 թ.-ին ընդհանուր առմամբ ներմուծվել է մոտ 268 մլն դոլար ամրանք: Հաշվի առնելով, որ արգելվելու է ներմուծել ամրանքների բազմազան տեսակներ, մի քանի հարցեր եւ մտախոհություններ են առաջանում:

Առաջինը՝ հնարավոր է սեղանակա արտադրության կամ այլ երկրներից ներմուծվող ամրանքներով փոխարինվեն թուրքական ամրանքները: Անուշտ: Եթե ոչ բոլոր թուրքական ամրանքների դեմքում ունենք սեղանակա արտադրության փոխարինող ամրանքներ, ապա այլ երկրներից ներմուծվածը հիմա էլ ունենք: 2015 թ.-ին Հայաստանի անդամակցումը ԵԱՏՄ-ին նոր հնարավորություններ է ընձեռում նմանափոխ ամրանքներ ներմուծել այդ միության անդամ երկրներից: Այսինքն, Թուրքիայից ներմուծվող ոչ մի ամրանք բացառիկ եւ անփոխարինելի չէ, ընդ որում՝ ոչ զնային, ոչ որակական առումով: Գոյություն ունեցող թուրքական սեղանակա, թե թուրքական ամրանքը էժան է, չի համադասասանում իրականությանը: Ավելին, թուրքական ամրանքներից շատերի գներն այնքան բարձր են, որ հասնում են զարգացած երկրներից ներմուծված համանման ամրանքների գների:

Միաժամանակ, հարկ է ղեկավարել կողմից աշխատանքներ սանել մասշտաբի եւ որակական հասկանիչներով թուրքական ամրանքներին առնվազն չզիջող ամրանքներ արտադրող երկրներից ներմուծման հնարավորություններ ստեղծելու համար: Խոսքը հասկանալի է սեղանակա թուրքական ամրանքների դասարանված իրերի մասին է՝ Չինաստան, Վիետնամ, Հարավային Կորեա, Բանգլադեշ, Բիրմա, Հնդկաստան, Նեպալ եւ այլն: Ի դեպ, այդ երկրներից, օրինակ՝ Վիետնամը ԵԱՏՄ-ի հեծ բարենադաս առեւտրային ռեժիմի մասին դայմանագիր ունի:

Խոսքը հարցը, որ ծագում է, այն է թե հնարավոր է, որ թուրքական ամրանքների ներմուծման արգելի սոցիալական հավելյալ խնդիրներ ստեղծի մեր երկրում: Գաղտնի չէ, որ սասնայակներ շարունակ հեծ սոցիալական գործունը հաշվի առնելով Հայաստանի իշխանությունները ոչ միայն չեն արգելում թուրքական ամրանքների ներմուծումը, այլ անգամ չեն դնում սահմանափակումներ սեղանակա շուկայի դասարանելու համար: Այն դեպքում, երբ Հայաստանից Թուրքիա ամրանքների արտահանումն այդ երկիրը փաստացի արգելել է՝ 1000 տոնոս մասնաբաժնի կիրառելով մեր ամրանքների նկատմամբ:

Բացասությունն այն է, որ մի քանի հազար մարդ զբաղված էին այդ ոլորտում՝ գործարարներ եւ աշխատակիցներ եւ «ընթանի են դառնում»: Մրանց համար այս արգելի, այդուհանդերձ, լուրջ խնդիրներ չի կարող առաջացնել, քանի որ առնվազն երկու ամիս ժամանակ է սրված վերակողմնորոշվելու եւ այլ երկրներից ամրանքներ ներմուծելու կամ գուցե սեղանակա արտադրություններ ստեղծելու համար: Միաժամանակ, հարկ է նշել, որ արդեն իսկ Հայաստան ներմուծված թուրքական ամրանքները ղեկ է սղառնվեց, այլապես դրանք ներմուծողները ֆինանսական լուրջ կորուստներ կունենան:

Շատերի մոտ մեկ այլ հարց էլ է ծագում, արդյո՞ք մեքենայի ծավալի ամրանքներ են ներմուծում Թուրքիայից, որ դրանցից հրաժարվելը լուրջ վնասներ կառաջացնի այդ երկրի տնտեսության համար: Այս հարցին միանշանակ դասասխանել չի կարելի: Տոկոսային առումով թուրքական արտահանման 0,15 տոկոսն է Հայաստան գալիս: Գումարային առումով 250-300 մլն դոլարը անգամ Թուրքիայի տնտեսության ծավալներ ունեցող երկրի համար փոքր գումար չէ: Սակայն, այս հարցի դասասխանը փնտրելուց առաջին հերթին մեքենայի իմաստը ղեկ է հասկանալ, որ առնվազն մեքենայի մասնակցի մեր դեմ մղվող դաշտերով են չենք մղադաս թեմանի երկրի տնտեսության զարգացմանը: Ցավով, այդ գիտակցությունը բավականին ուժացումով հասավ մեզ:

Շուտափուլյա հրադարարի պահանջներն Բուկուեայթագից

Երեկ նախատեսվածից ավելի ուշ՝ Երեւանի ժամանակով ժամը 18 անց 33-ին Բուկուեայթագում իշխող կուսակցային՝ ԶԴ-ԶՍ միության եւ ՍԴ խմբակցության դասարանվորների ղեկավարությամբ բանավեճ հրավիրվեց «Խաղաղ լուծում Լեռնային Ղարաբաղի համար» թեմայով: Գերմանիայի օրենսդիր մարմնում հրավիրված ֆնանսկումը բացեց ԳԴԳ արտգործնախարար Հայկո Մասաթը, որ հարողեց, թե խաղաղ բանակցություններին վերադառնալու հրամայականը ստիպում է ավելացնել միջազգային ճնշումը երկու կողմի վրա, իսկ ձեռնարկ դիմակայելու նղադասով ԵՄ եւ ԳԴԳ ֆինանսական սասարում կսրամարդերն դասարանված շուկայից շուկայից: Վերջինը Կարմիր խաչին արդեն իմաստարել է 2 միլիոն եվրո: Տարբեր խմբակցությունների 13 բանախոսներ մինչեւ ժամը 19.47-ը վերահաստեղծին, թե Ար-

բեջանն է ռազմական ագրեսիա սկսել ԼՂ վրա եւ որ այդ երկիրն է խախտում հունամիտար հրադարարը, կրկնեցին, թե ռազմական հանցագործություններն ակնհայտ են, ղիտի ֆնվեց միջազգային դասարանում, Թուրքիային չխնայեցին,

իսկ ռազմական առումով Երեւանի վիճակում զսնվող Ալիեւից ղեկավարեցին հեծ այս ղեկին վերադառնալ բանակցային սեղան, այլապես կզրկվի ԵՄ սասարումից: Կանդիդատնամ:

ԱՆՆԱՆՏ ԿՈՒՄԵՏՅՈՒՆ

Իտալերեն նոր հատոր հայոց պատմության վերաբերյալ

Բոլոնիայի «Իլ Մուլինո» հրատարակչությունն օրերս լույս է ընծայել իտալացի հայագետ դասարաններ Ալդո Ֆեռարիի եւ Ջուստո Տրախիայի «Հայերի դասարանում» 224 էջից բաղկացած աշխատությունը:

Հատորը բաղկացած է չորս մասից: Առաջինը՝ «Հնարար», բաղկացած է հինգ գլխից՝ «Ճագումից մինչեւ Երվանդունիների հարսությունը», «Մեծ Հայքի ծնունդից մինչ Տիգրան Մեծի մահը», «Հռոմի եւ կողմերի միջեւ», «Սասանյանների վերելից մինչեւ ֆրիսոնեացում», «Մեծ Հայքի վերջին փուլը»:

Երկրորդ մասը վերնագրված է «Երկարատե միջնադար», նույնպես կազմված է հինգ գլխից՝ «Սասանյաններից մինչեւ արաբական նվաճում», «Արմինիա նահանգից մինչեւ Բագրատունիների վերջը», «Բյուզանդացիների, խաչակիրների եւ մահմեդականների միջեւ», «Հայաստանը օսմանցիների եւ դարսիկների միջեւ (1500-1800)» եւ «Հայկական գաղութները. առեւտուր, մեքենայ, արդիականություն»:

Գրի երրորդ մասն է «Ճամանակակից դարաբանումը»՝ «Օսմանյան կայսրությունը եւ «հավասարիմ ազգը», «Հայկական հարցը», «Հայերը եւ Ռուսաստանը» եւ «Չարգացում, բռնաճնշումներ, հաճեցում» գլուխներով:

Եվ չորրորդ՝ «Ճամանակակից դարաբանումը» ընդգրկում է «Տեղատարությունը», «Առաջին հայկական հանրադասությունը», «Խորհրդային Հայաստանը» եւ «Մեծ սպիտակ» գլուխներից:

Գիրն օժտված է մասնագիտությամբ, ֆարեզներով, դասկերագարումներով եւ անվանացանկով: Ա. Բ.

Ղարաբաղյան դասարան: Դիվանագիտության ներգործությունը

4 Թվում է, թե դիվանագիտությունն իրեն սղառնել է, եւ Միսակի խմբի կողմերից ոչ մեկը չի ձգտում ռազմական գործողություններ սկսել՝ հրադարար հաստատելու համար: Տղադարարությունն այնպիսին է, որ համադասարանները թափում են Արդրեջանի կողմից որոշակի ներխուժումներ կատարելու եւ սարածներ վերականգնելու հնարավորությունը՝ այն որդես սակարկություն օգտագործելու հոկտեմբերի 29-ին ժեմեյան խորհրդատողովում: Արտգործնախարար Լավրովը դարադրոն նախանցեց իր ծրագիրը հոկտեմբերի 10-ի հրադարարից առաջ, որդեսի Հայաս-

տանը սկսի իրականացնել Մարդիայան ծրագիրը, որը կոչ է անում վերադարձնել Հայաստանի կողմից վերահսկվող Ղարաբաղից դուրս զսնվող հինգ շուկայից, իսկ հեծու եւս երկուսը, մինչեւ որեւէ ֆնանսկում սկսվի հարցի կարգավիճակի շուրջ բանակցային սեղանին:

Հայաստանը կսրականադես մեքենայ այս առաջարկը: Ցավով, բոլորովին վերջերս բանակի դասարանական ներկայացուցիչ Արծուն Հովհաննիսյանը խոստովանեց, որ Ղարաբաղը Կոբաթի շուկայից ղիջել է Արդրեջանին: Պատերազմի ֆաճուկը կճարունակվի մինչեւ համաժողովի անցկացման օրը: Հոսանք, որ դարաբաղյան

բանակն այլեւս չի կորցնի սարածներ, քանի որ սկզբում Ղարաբաղից դուրս զսնվող այդ սարածները գրավել էին անվսանգության նկատմաններից ելնելով, իսկ այս դեպքում՝ որդես սակարկության առարկա՝ բանակցության սեղանին շուրջ:

Հայաստանն ունի չափազանց շատ թեմանիներ եւ ֆիջ ընկերներ: Ղարաբաղի նախագահ Արայիկ Հարությունյանը հրադարարկալ դիմել է նախագահ Պուտինին՝ օգնության խնդրանքով: Այդ կոչն ինքնին խոսում է:

Անգլերենից ղարգմանությունը ԱՆՆԱՆՏ ԿՈՒՄԵՏՅՈՒՆ (The Armenian Mirror-Spectator)

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

Այլեւս երբեք «Կարսի անկումին»

Սարսիրու Սարյան, «Երկիր Նաիրի» վեպի լուսկերպարումներից

Այսօր հայոց դասնության ամենից թխուր (եւ ամոթալից) իրողություններից մեկի՝ Կարսի անկումի 100-ամյակն է: Հարյուր տարի առաջ հայ-թուրքական դասերազմի արդյունքում ընկավ Հայաստանի ամենակարեւոր ճակատը՝ արագացնելով հայոց ժողովրդի կորուստը եւ հայոց հնամենի մայրաքաղաքներից մեկը դարձնելով թուրքական սեփականություն...

Կարսի անկումը բազմիցս անդադարձել է մեր դասնագիտությունը, ուսփել է չենք կրկնի համահայտ փաստերը: Սուկ հիշեցնելու համար տեղի ունեցածի էությունը՝ կրկնենք Կարսի նահանգապետ **Ասեփան Ղորղանյանի** խոսքը. «Կարսն ընկավ ոչ դարձված, այլ մեր ճակատը անհողության զոհը դարձավ»:

Սույն ակնարկը գրելու առիթը երկու անգլիալեզու աղբյուրում Կարսի անկման վերաբերյալ տեղեկատվությունը հայտնեցող Երջանառեւն է: Այն, որքան որ կարողացանք դարձել, չի օգտագործվել խնդրով զբաղված հեղինակների կողմից:

1921 թվականին ամերիկյան «Աբլան-թիթ մանթի» ամսագիրն իր 127-րդ հատրում ընդգրկել է **Էլիզաբեթ Անդերսոնի** «Ուրուրդության խնդիրը Հայաստանում» հոդվածը (էջ 695-698): Հեղինակն ամերիկուհի է, որը նախ դասնագետ է եւ քրեաբանական Կարսի տարածքում, այնուհետեւ քաղաքի տարածքում ամերիկյան որքանոցներում: 1920 թվականի ապրիլին նա մեկնել է Կարս, որտեղ նստակցվել է կրթության եւ գյուղատնտեսության մասին եւ ֆաղափում է մնացել մինչեւ Կարսի անկումը:

Ըստ Էլիզաբեթ Անդերսոնի՝ հայկական զորքերի թիվը կրկնապատկել է եղել, սասնհինգ հազար՝ հակառակորդի յոթ հազարի դեմ, եւ հայերն ամիսներով դիմադրելու չափ ռազմամթերք ու դասար են ունեցել Կարսի ամրոցում: Սակայն հայ զորքը դիմադրություն ցույց չի սվել: Նրանք ֆաղափ մի դարդասից դուրս են փախել, մինչդեռ թուրքերը մերս են խուժել առանց դիմադրության: Նկարագրել է, թե ինչպես են անակնկալի եկած հայ փախսականները խուճապահար դիմել ամերիկյան որքանոց: Մինչեւ անգամ հայ զինվորականներից մի ֆանիսը փախսականներից առաջ են աղասասանել որքանոցում ու թափվել մահճակալների տակ: Էլիզաբեթ Անդերսոնը դուրս է վնդդել նրանց, որդեսգի կարո-

ղանա դասարաբել հայ որքերին, կանանց ու աղջիկներին:

Անդերսոնն այնուհետեւ գրել է, որ ներխուժող թուրքերը որեւէ ջարդ չեն արել, ընդհակառակը, «Եւս մարդավարի են վարվել իրենց հետ»: Մի զինվորական միայն ցանկացել է օրհորդի գոզոցը վրայից ցուրտել, սակայն Էլիզաբեթը դիմադրել է ու չի թողել: Այս դիմադրող զավեցի մյուս է դարձել. երբ նա ավելի է բարեկամացել թուրք զինվորականների հետ, Էլիզաբեթի անունը դրել են «իր տարածք վար չառնող աղջիկ»: Իսկ թուրքահոջակ թուրք գեներալ Քյազիմ Կարաբեիրն իրեն ասել է. «Մարդուագել, եթե Կարսի քերդի վրա եզդ դես հինգ ամերիկուհի հսկեին, անկարելի էր, որ իմ զինվորներն այս ֆաղափը գրավեին»:

Թեկուզ մի փոքր չափազանցված, սակայն թուրք ռազմական հանցագործն իսկ խոստովանել է, որ հինգ խիզախ կին բավական է եղել Կարսի անկումը կանխելու համար...

Իր հոդվածի հետագա շարադրամում Անդերսոնը շարունակել է գովաբանել թուրքերի առափնույթությունը ու անիծել սասնհինգ հազարանոց հայ բանակին, որը, իր վկայությամբ, իբր մի ֆանի անգամ կողոպտել է Հայաստանի որքանոցների դասարաբանաճու Մերձավոր Արեւելի մոդասամասույց միության վազոնները, ու սթիղված են եղել ամերիկացի դասարաբան դնել ամեն վազոնի հետ, որդեսի հայ որքերին ուղարկված

մոդասը հայերը չկողոպտեն:

Կարելի է իրավացիորեն ենթադրել, որ Անդերսոնը կաշառված է եղել թուրքերի կողմից՝ նման հողված գրելու համար, սակայն, ցավոք, ճանարտության հասիկ կայ այս ողջ դասնության մեջ: Մանկել Գրիգորյաններ, ցավոք, միտ էլ եղել են մեր ազգի մեջ...

Երկրորդ վկայությունը գտանք **Օլիվեր Բոլդուինի** «Վեց բան են երկու հեղափոխություն» խիտ հետաքրքրական հուշագրության մեջ, որ հրատարակվել է 1924 թվականին: Ի դեմք, նա եւս վկայել է, որ «Մերձավոր Արեւելի մոդասամասույցի կանայք մնացին իրենց հեմակետում, մեծ հոլոսում եւ դարդարեցեցին խուճաղը, որը կարող էր բերել վասթար աղետի» (Oliver Baldwin, Six Prisons and Two Revolutions: memoirs, 1924, Garden City, New York, p. 152):

Օլիվեր Բոլդուինը (1899-1958) բրիտանացի ֆաղափական գործիչ էր, որը 1920-ին եկել էր Հայաստան՝ որդես հրահանգիչ աղաստելու հանրադասության բանակում: Հայաստանի Առաջին Հանրադասության բանակի այս անգլիացի սղան ականաստ է եղել 1920-1921 թվականներին Հայաստանում կասարված ողբերգական իրադարձություններին: Իր հուշագրության մեջ նա գրել է.

«Կարսն ընկավ հոկտեմբերի 30-ի առավոտյան, եւ ամբողջ Հայոց բանակն անկանոն կերպով վերադարձավ Ալեքսանդրապոլ:

Դավաճանության, անգործունակության եւ դարադրության իրական դասնությունը, որը հանրավորություն սվեց վերցնել այս մինչ այժմ անաղիկ ամրոցը, կարող է երբեք էլ չբացահայտվել, բայց փաստը մնում է փաստ, որ խիտ մառախուղի ծածկույթի տակ թուրքերն անցան բոլոր հեռավոր բերդամասերը եւ ֆաղափ մնան մինչեւ Գլխավոր հրամանատարության արթնանալը: Հիշվում է, որ դրան հաջորդող անկանոն մարտերի ընթացում կրակ են բացել միայն երկու բերդամասեր: Այնուհետեւ խուճաղը դասեց կայազորին, ու սկսվեց գլխադասույթ փախուստ՝ թուրքերին թողնելով հազարավոր գերիներ, ներառյալ ամբողջ գլխավոր հրամանատարական շտաբը եւ կիսաֆանդ գիմանոցը:

Հերոսությունների մասին անհասական դասնությունները միտ կիտվեն, բայց գեներալ **Բեկ Փիրունովի** ու նրա աղասակազմի սարասիելի անփույթ դասիկաճն աններելի է: Ակնհայտ էր, որ բոլեւելիկյան ֆարգչությունը խարխուլում էր գորդերի բարոյականությունը, բայց ինչը սթիղեց գեներալի համահարզին հրաժարվել արթնացնել իր դետին, երբ ուսիկանության կոմիսարը շտաղեց թուրքական առաջիաղացման առաջին լուրը տալ, հավանաբար, երբեք հայտնի չի լինի:

Թուրքերի՝ իրենց դրոշներով առաջ շարվելու տեսարանը հայերին սթիղեց հավասալ, որ ռուսները թեմամու հետ են, ֆանի որ աղոտ մուուուտ լուսաբացին թուրքական դրոշը հիշեցնում էր խորհրդայինների դրոշը:

Երբ բանակը փախավ, ֆաղափացիական բնակչությունից շատերը չկարողացան հասնել Ալեքսանդրապոլ: Նրանց սղանված մարմինները մի ֆանի շարաթ անց տեսան գետի ջրերում եւ լուսանկարվեցին ամերիկյան Մերձավոր Արեւելի Նոդասամասույցի մի ֆանի անդամների կողմից (Oliver Baldwin, Six Prisons and Two Revolutions, pp. 24-25):

Արտաշես Բաբայանն իր «Կարսի անկումը» հոդվածում գրել է. «Սխալներ շատ գործեցինք, շատ մեղկ փափկանկաս եղանք եւ չարաչար տուժեցինք: Երանի թե այս դառն սխալները դաս ծառայելի աղագայի համար» («Հայրենի», 1923, թիվ 12, էջ 68):

Երանի իսկաղետ մեր ժողովուրդը վերջաղետ սովորի չկրկնել անցյալի սխալները...

Կիրակի, հոկտեմբերի 25-ին, ժամը 13-ին Մերքիայի մայրաքաղաք Բելգրադում, Սուրբ Սավա տաճարի առջեւ տեղի ունեցավ հանրային հավաք-ազակցություն՝ ուղղված հայ ազգին, ազատության, կենաց եւ հայրենիքի դասողանման համար մղվող նրա արդար դայաբարում: Հավաքվել էին սերեր, վերջին մի ֆանի տասնամյակում Մերքիայում բնակություն հաստատած հայեր եւ եղեռնաղործ հայերի սերունդներ: Հավաքի մասնակիցների առջեւ եւ նրանց անունից հանդես եկան գրող եւ հուճանիսական գիտությունների դրկսոր **Լուկա Յոկսիմովիչ Բարբաթը**, Երեւանի համալսարանի ասվածաբանության ֆակուլտետի ուսանող **Պրեդրագ Միլանովիչը**, Ավիացիայի սղա **Միլոսլավ Ջոնչիչը**, իրավաբանական գիտությունների դրկսոր **Բոժիդար Միտրովիչը**, բանասիրական գիտությունների դրկսոր, գրող **Ռադոմիր Բասուրանը**, բանաստեղծուհի **Անուտ Բալայանը**, որն այս առիթով կարդաց Ալբերտ Մուլեռյանի «Արցախ» բանաստեղծությունն իր իսկ սերերեն թարգմանությամբ: Գրող **Նասաւ Ռադուլովիչը** ընթերցեց խաղաղության գրականության եւ մշակույթի միջազգային ֆորումից հայաստանի բանաստեղծուհի Արմենուհի Սիլյանին ուղղված նամակը՝ հաջակցություն Արցախի

Հայաստանի հավաք Բելգրադում

ճանարիս դայաբարի: Իր ազակցության խոսքն ասաց նաեւ «Սլոբոդանա Հերցեգովինա» համացանցային ինտերնետ դորսալի խմբագիր **Գորան Լուչիչը** եւ կարդաց միասնական հաղորդագրություն՝ ուղղված հայ ազգին.

«Մերական ձայնը Հայաստանին, Մեր ժողովուրդը, որի նկատմամբ միայն ֆաներող դարում երեք անգամ եղեռն է ոճրագործվել, ամենաշատն է զգում ու հասկանում հայ ազգի տարա-

ղալից անցյալը, անհանգիտ ներկան եւ անհայտ աղագան:

Մենք հիշում ենք, մինչդեռ անիմունության ու անիրավության նոր ժամանակը չի սիրում նրանց, ովքեր իրենց հիշողության մեջ վառ են դասում անցյալի փորձությունները:

Պասնությունը ֆաղափականություն չէ, բարեկամությունը շատ չէ, այսինքն՝ հանուն տկոսի փոխառություն չէ: Պասնությունը ժամանակի հաստատումն է, իսկ

բարեկամությունը՝ սրբության գրավական: Մեզ այդ ավանդել է Սուրբ Սավան, եւ մենք ուրը դար հետ էլ հիշում ենք ու հետեւում այդ դասգամին:

Մենք այստեղ հավաքվածներս, հայերը եւ Մերքիայում հայ ժողովրդի բարեկամները, հիմնավորց են ֆաջ Բելգրադից, սերը Սուրբ Սավայի տաճարի առջեւ, հայ ժողովրդին ուղղում ենք մեր սրտի խոսքը, որ նրան անկեղծորեն ազակցում ենք նրա ազատության, ազգային միասնության եւ հայոց երկրի դասողանության արդար դայաբարում: Մենք հիշում ենք միջազգային աղաններում սերական Կոստվոյի եւ Մետոխիայի դասողանության ձեր գոհողությունը:

Քաջությունն ու համերաղությունը դասողան են ճանարտության, արժանադասվությունը դասողան է կյանքի: Մնացե՛ք արժանադասվորեն այն հողի վրա, որ ժամանակել եք ձեր նախնիներից: Մնացե՛ք արդարացի այն օրենքներում, որոնք սրբացրել եք փառով:

Եվ կունենա՛ք ձեր հետնորդները: Եւսարիտ աղխարի ձեզ է մայում:

Բելգրադ, 25-ը հոկտեմբերի, 2020 թ.»:

ԱՆՈՒՑ ԲԱՆԱՅԱՆ

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դպր, դրոճխար

Մկրտիչ Խրիմյանի ծննդյան 200-ամյա հոբելյանը

Այս տարի լրացավ հայ ժողովրդի երախտավորներ Ղեկնող Ալիսանի և Մկրտիչ Խրիմյանի 200-ամյա հոբելյանները: Ղ. Ալիսանի հոբելյանն ինչ-որ չափով ու ձեռնարկ նվազեց (գիտատղոյ Շուշույան), բայց Մ. Խրիմյանինը՝ ոչ մի կերպ: Հասկանում եմ, սկզբում գահավարակը, հիմա էլ մեր սրբազան գոյամարտը ժամանակ, սրամարտություն և հնարավորություն չեն սալիս: Պիտեմ, մեր անմեղ, դեռ անբեղ ու անմոռու նահատակների ցավը ճնշում է, խեղդում, որ անդառնալի է նրանց կորուստը, ու սերնդաբարձրակուսության դրոճիկն ունենի արդեն, որ մասերազանք շարունակվում է, որ մասերազանքի դաշտում «փլված չեն բաժանում»... Բայց մասնագիտության բերումով գիտեմ նաև, որ այսօրիսի փորձություններ էլի ենք ունեցել, այսօրիսի արհավիրքներ էլի ենք հաղթահարել և, վստահ եմ, սա էլ կհաղթահարենք ու փառավոր հաղթանակ կկերտենք: Քանի որ մեր հաղթանակի աղբյուրը միտ էրել է մեր հոգեբանական գերազանցությունը մեր բոլոր թշնամիների նկատմամբ: Քանի որ մենք միտ էրել ենք մեր տունն ու հայրենիքն զրոյացնելու և խաղաղ-ստեղծագործաբարձաբարձրակուսումով արարելու-աղբյուրի համար: Քանի որ միտ էր գործն արդար էրել: Անչափ կարեւոր է նաև այն, որ անենադժվարին զահեղին անգամ չենք դադարել ստեղծագործել, երբեք աչքաբող չենք արել մեր մեծերին, հիշել ենք նրանց ու նրանց թողած դասերները, հետեւել նրանց խորհուրդներին, սերել նրանց դասերը:

Յուրաքանչյուր դասական փուլում որեւէ անհաս կարեւոր դերակատարություն է ունեցել, որի համար էլ երբեմն այն անվանվել է այդ գործիչի անունով: Այդպիսի գործիչ էր նաև Մկրտիչ Խրիմյանը: Այնպես որ, XIX դարի երկրորդ կեսը հանգիստ խղճով կարող ենք բնորոշել որդես Խրիմյանի ժամանակը: Գործիչ, որը կարողացավ մեկնել հոգեւորականի սենն ու ազգային-ազատագրական դասարի կազմակերպիչի ու ղեկավարի դասավարտ առաջնությունը, իր խոսքով և գործերով հավասակիցների հետ միասին կարողացավ դարավոր ընդարմացումից դուրս բերել հայ ժողովրդին և սերունդներին փոխանցեց սեփական հայրենիքում ազատ, անկախ ու մարդավայել աղբյուր վեհ գաղափարը:

Իբրև հոգեմասնավոր և ազգային-հաղափական մեծագործ հեղինակություն, հայոց հազարամյակների դասնության ու կենսաբանում, անկասկած, իր վեհաբուխ սեղն ունի հայ ժողովրդի անենալեծուծուծ ժամանակաշրջանում հայոց հողի ու այդ հողի աշխատակորի մեծագույն խորհուրդն ու արժեքը լավագույնս գիտակցած ու դրա համար իր ողջ կյանքը նվիրաբերած Մկրտիչ Խրիմյանը: Մարդ, որն իր հոգեւոր ծառայությանը, իր գրական ստեղծագործություններով, իր հրատարակագրական վասակով, իր բանավոր արձակներով և ազգային, հաղափական ու հասարակական եռանդուն գործունեությամբ՝ ավելի քան վեց տասնամյակ առաջնորդող ներկայություն ունեցավ հայ ժողովրդի կյանքում: Եղավ հայոց մեծ դաստիարակը, որ իր վարակիչ օրինակով խորհրդանշեց ազգի ու հայրենիքի նկատմամբ անսակարկ անձնվիրույթը, հայոց ազգային ու սոցիալ արժեքների անխաթար դաստիարակումը, հայ եկեղեցին և հայ միտքը դարավոր գերության հետեւանք ունեցումից ու այլատերումից վերականգնելու և վերանորոգ թափով լուսավորելու աննկուն դասարը:

Մ. Խրիմյանի հասարակական, կրոնական ու ազգային գործունեությանը հայ ընթերցողն հիմնականում ծանոթ է: Պահպանվել ու մեզ են հասել զգալի թվով արխիվային վավերագրեր, որոնք դասավորվում են Հայաստանի (կաթողիկոս-

կան դիվանի 56 և Սինոդի օրագրությունների 57 ֆոնդեր) և այլ երկրների (Ռուսաստանի արտաքին գաղափարականության արխիվ) արխիվային հաստատություններում: Առանձնակի կարեւորություն է ներկայացնում հասկալու Ե. Չարենցի անվան Գրականության և Արվեստի թանգարանի (ԳԱԹ) արխիվը, որտեղ պահվում է Մ. Խրիմյանի ֆոնդը: Այստեղ են Մ. Խրիմյանի բազմաթիվ մանկներն ուղղված տարբեր տեղերում բնակվող հայ և օտար գործիչներին: Միայն Գ. Սրվանձսյանցի ֆոնդում են պահվում Խրիմյանի ձեռնարկ գրված 269 նամակ: Կարեւոր են նաև տղայի սկզբնաղբյուրները՝ «Դիվան հայոց դասնության» 13-րդ հատր, «Ամենայն Հայոց Հայրիկ», «Ասենագրութիւն Ազգային ժողովոյ» և այլն: Անփոխարինելի աղբյուր են նաև «Արծուի Վաստորական» ամսագրում տեղ գտած Խրիմյանի գրչին դասակարգող նյութերը և վերջապես նրա թողած հարուստ գրական-գեղարվեստական և ծրագրային հրատարակատարական ստեղծագործությունները:

Խրիմյանն իր հայրենամարտ գործունեության համար անսահման ժողովրդականություն է վայելել: Այդ դաստիարակ էլ դարձել է շատերի ուշադրության առարկան: Նրա մասին հետաքրքրական հուշեր են թողել Ե. Տեկանցը («Տոհմային յիշատակարաններ»), Գ. Երանյանը («Հուշեր Վան-Վաստորականի»), Ա. Թերզիպետյանը («Արծուի իր բոյնին մեջ»), Ռ. Խանազադի («Յիշողություններ Խրիմյանի մասին»), Ե. Տեր-Մկրտչյանի («Գանձեր Վաստորականի»), Ս. Փափազյանի («Պատգամաւորի մը յուշատետր»), Զ. Նեկյանի («Առաջին կայծեր») և այլն:

Անհամեմատ մեծ թիվ են կազմում Մ. Խրիմյանի կյանքին ու գործունեությանը նվիրված ուսումնասիրությունները: Դրանք կարելի է խմբավորել՝ ա) ազգային-ազատագրական դասարին, բ) եկեղեցական գործունեությանը և գ) գրական ժառանգությանը նվիրված երկեր: Հայ և օտար հեղինակները մեծաթիվ էջեր են նվիրել և ներկայացրել Մ. Խրիմյանի գործունեության այս կամ այն ուղղությունը: Առաջիններից մեկը Խրիմյանի մասին գրեց Ծերենցը «Կաթողիկոսություն և Խրիմյան» երկում փորձելով ներկայացնել Խրիմյան երեսույթը հայության կյանքում: Մյուսը Գ. Առաքելյանն էր, որը Խրիմյանին որակեց որդես համագրային և աղագր կերտող գործիչ: Խրիմյանի գործունեության առաջին գիտական գնահատականը տրվեց Մ. Վարանդյանի կողմից, որ նրան համարեց ազատագրական դասարի գլխավոր կազմակերպիչ: Ծավալուն և խորհային անդրադաձ կա Սարուխանի, զգուցավոր, զուտ և ժլատ, բայց անփոփ գնահատական Մ. Օրմանյանի, որդես ազգային-ազատագրական գաղափարի ստեղծիչ Գ. Գոյալյանի, հայ-ֆրանկական հիմնախնդիրը ձիտ դասկերպողի՝ Կ. Սասունու, որդես դաստիարակի՝ Վազգեն վեհափառի և այլոց երկերում: Խրիմյանի գործունեությունը լուսաբանող բազմաթեւակ մոտեցումներով են գրված Գ. Աճեմյանի, Ա. Չոլոյանի, Ա. Ալոյանի, Լ. Չոլոյանի, ինչպես նաև տասնյակից ավելի ռուսալեզու և նույնիսկ թուրքալեզու աշխատությունները: Չնայած գաղափարախոսական սահմանափակումներին, Խրիմյանի գործունեությանն անդրադարձել են նաև ԽՍՀՄ տարիներին՝ Լեոն, Ա. Հովհաննիսյանը, Մ. Ներսիսյանը, Վ. Պարսապանյանը, Գ. Մուրադյանը, Ռ. Հովհաննիսյանը, Գ. Ղազարյանը, Վ. Երկանյանը, Ծ. Աղայանը, Մ. Մխիթարյանը, Վ. Բարխուդարյանը և շատ ուրիշներ: Խրիմյանի կյան-

Յուղանկարը՝ Սուխաս Թորոսյանի

քին և հասարակական-հաղափական, հոգեւորական գործունեությանը նվիրված ամբողջական ուսումնասիրություն է հեղինակել Է. Կոստանդյանը: Այն շահեկանորեն տարբերվում է իր նախորդներից ժողովրդական գործիչի կյանքն ու գործունեությունն ամբողջական ներկայացնելու և Խրիմյանի հետ կապված մի շարք վիճելի հարցերին հիմնավոր և սղառիչ դասախանելու կարեւոր առումներով:

Սիանանթոյի բնորոշմամբ՝ «Ազատութեան ջահակիր»ը եղավ Մ. Խրիմյանը: Մարդ, որը երկու հիմնական ուղղություններով հեղաշրջեց հայ իրականությունը: Առաջին. հայ մարդու միտքն ու հոգին սեւեռեց դեմքի բոլորից լված և բռնակալներին ոտնակոխ հայկական գավառներ, դեմքի անհուն վիտտով ու անսահման բարությանը տղորված հայ գեղջուկը, դեմքի բոլորի կողմից մոռացված Հայաստան աշխարհը:

Երկրորդ. «Հերիսայի» և «Թուրթ Երեւի» իր դասնական արձակով՝ Խրիմյանը նոր դարաշրջան բացեց հայ ժողովրդի առջեւ: Հունավորեց Հայաստանը ոչ միայն իբրև հոգեմասնավոր տարածք, այլև ու առաջին հերթին իբրև աշխարհադասական իրականություն վերականգնելու ճամբան: 1878 թ. օգոստոսին, Բեռլինի սխրահոչակ վեհաժողովից հիասթափված վերադառնալով՝ վառեց ազգային-ազատագրական դասարի գաղափարական խարույկը: Նրա դասնակերտ երկաթ Երեւի արձակը շուտով և թափ առավ «Միայն զենքով կայ հայոց փրկութիւն» դասագրող մեծագույն իմաստությունը, որը մեր օրերում էլ ավելի քան արդիական է:

Մկրտիչ Խրիմյանի ամբողջ կյանքը ճշմարտության և արդարության փնտրութեւում էր: Նա, բարի անենարնդորկուն և խորը իմաստով՝ լուսավորիչ էր, ազնիվ և ժողովրդի հանդեմ ունեցած սիրո մեջ էր փնտրում իր փառքը: Ստեղծագործական ու դասարի բովում աղբեց իրեն շնորհված ամբողջ կյանքը և, ինչպես սիրված ժողովրդական երգում է սավում՝ «Ծերացաւ՝ Ազգին համար խորհելով»...:

Ազգաշահ գործի մարտիկը նվիրումի ձիգ ու արարտոն ճանաղարհին մշատես առաջնորդվել է մի սեւեռուն գաղափարով՝ ազատագրել Հայաստանը բռնասիրության ձիաններից, աշխարհով մեկ սիրված հայերին հավաքել հայրենիքում, հոգեւոր ու նյութական բոլոր ուժերը կենտրոնացնել երկրում և ստեղծել այնպիսի դասնաններ, որ այլեւս հայը չիտռանա իր դաստիարակն ուսանից. նրան տանջում էր այն դասագրան, որ գեղջուկը հարկադրված թողնում էր իր սրբազան հողը ու գնում բախտ որոնելու օտար եր-

կիններին տակ: Գաղթավայրը Խրիմյանի կարծիքով ուրան էլ բարգավաճ ու խոստումնալից, դասնորդես հայի համար դաստիարակ չէր կարող լինել: Նրա համար բոլոր դժվարին հարցերի դաստիարակն ու ելակետը բուն հայրենիքն էր, երկիրը, իսկ գաղթավայրերի խնդիրը աշանցյալ էր հայրենիքին:

Հայրենիքին անմնացորդ նվիրալի կյանքում առանձնահատուկ տեղ էր գրավում ազգային ինքնագիտակցության և զարթոնքի Երանուն առաջադեմ մտավորականների հետ միասին ազգային-ազատագրական գաղափարախոսության բյուրեղացման ու դրանք կյանքի կոչելու գործին անենաակտիվ մասնակցությունը: Հասկալու Վաստորական աշխարհում գործելու տարիներին Մ. Խրիմյանի խորհուրդներով, իսկ երբեմն էլ անմիջական մասնակցությամբ տարբեր «անմեղ» անուններով հիմնադրվում էին ազատագրական խմբակներ (օրինակ՝ «Սեւ խաչը»): Իրատես Խրիմյանի համար ելակետային էին «գոր ու գորաղեսներ դաստեսելը և դաստես ժամանակին» դասարի դուրս գալը: XIX դարի 80-ական թթ. ազատագրական գաղափարախոսության ռահվիրաններից Մկրտիչ Փորթոգալյանի հետ Մ. Խրիմյանը գաղափարական սերմնացանը, խորհրդատուն և կնիհայրը եղավ 1885 թ. Վանում հիմնադրված հայ իրականության մեջ առաջին և միակ երկրածին Արմենական կուսակցությանը:

Մ. Խրիմյանի կենսագրության գրեթե բոլոր մանրամասները հայտնի են, ուսի չենք անդրադառնա դրանց: Միայն նշենք, որ շուտ է որբացել հորից, և նրա դաստիարակությամբ զբաղվել է հորեղբայրը: 1842 թ. հաստատվել է Կ. Պոլսում, անուսնացել է և ունեցել դուստր, սակայն նրանք մահացել են և նա 1854 թ. դարձել է կուսակրոն ու ձեռնադրվել է վարդաղես: 1855-1856 թթ. Կ. Պոլսում հրատարակել է «Արծուի Վաստորական» ամսագիրը: Եղել է Վարագավանքի վանահայրը, 1862 թ.՝ Տարնի հոգեւոր առաջնորդ: Հասարակ մարդկանց ցավ ու հոգսերով տանաղող գործիչն անենուր դասարում էր հանուն ժողովրդի շահերի, որի համար ժողովուրդը նրան մեծարեց «Հայրիկ» դասնանունով: 1869-1873 թթ. եղել է Կ. Պոլսի հայոց դաստիարակ, իսկ 1878 թ.՝ Բեռլինի վեհաժողովի հայկական դասվիրակության ղեկավարը: Վերադառնալով վեհաժողովից, հանընդհանուր հիասթափության մթնոլորտում, նա դառնացած արձանագրեց, որ անտեղի, իզուր էին հայ ժողովրդի հոյսն ու հավասը՝ թե երկրորդական հաղափարի սերունդները թույլ չեն տա հերթական անգամ ոտնահարելու արդարությունը, որ ֆազափարթությունն ու մարդասիրությունը ավելի շղար, դիմակ են՝ փողարկելու համար դիվանագետների հոգեկան անլությունը: Ի վերջո այդ անենից Հայոց Հայրիկը ամբողջ դեմքով Երանուն կատարեց դեմքի ազգային-ազատագրական դասարը և ի գեն կոչեց ժողովրդին: Երկաթ Երեւի գաղափարի հեղինակը միաժամանակ դասագրանում էր, որ ժամանակակից հաղափարական դասարը ցույց է տալիս, թե երկաթ Երեւի և անենագրեղ, անենաազղու կամ մանավանդ միակ միջոցը չէ: Պարզվում է՝ ոչ դակաս նվաճումների կարելի է հասնել, եթե Երեւի ազնիվ մետաղից է:

Այդ դասից նրա գործունեության առաջին Երանուն, որը կապված էր գլխավորաղես Թուրքիայի ավազակաղեսության հետ, փոխարինելու ելակ մոր փուլ: Նրա կյանքի վերջին տարիները խռովեցին ցարական կառավարության հակամարդկային գործողությունները:

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Այդ սարորինակ, սարորինակ Ամերիկան

Եվս երեք օր, եւ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում, որը հայերս ԱՄՆ ենք անվանում, ընտրություններ կանցկացվեն: Ողջ Երկիր մոլորակը դրանք աշխարհի թիվ 1 սնտեսությունն ունեցող ղեկավարության թիվ 1 ղեկավարության ընտրություն է համարում, որը ուղղակի առումով, բոլորովին էլ այդպես է: Պարզ մի ղեկավարող. թեկնածուներին սրված ձայների արդյունքում յուրաքանչյուր նահանգում այսպես կոչված ընտրիչների սահմանված թվաքանակ կա: Նրանց թիվը որոշվում է ոչ թե թեկնածուներից յուրաքանչյուրի ստացած սոկոսների համամասնությամբ, ինչպես ընդունված է ամենուր, այլ... բոլոր ձայներն անցնում են հաղթողին: Կարծես անհամարժեք է, սակայն այդպիսին է երկրի ընտրակարգը, որը վերանայելու ցանկություն կարծես չկա: Վերջնական արդյունքում նախագահի ընտրությունը իրականացվում է ընտրիչների կողմից: ԱՄՆ-ի ղեկավարության ընթացքում 5 դեմոկրատներ, երեք ռեպուբլիկաններ և դարձել ձայների 2-րդ ֆանակն ստացած թեկնածուն, ֆանգի ընտրիչների թիվն ավելին է եղել, ֆան մրցակցին:

Կասակ չէ այս ամենը, այլ ամենայն մանրամասնությամբ բացահայտված փաստ: Իսկ այսուհետև ասելիքը կազմվել է ԱՄՆ-ում 1868 թվականից ստորագրվող «Համաժամարհային փաստեր. 2020» սեղեկատվական հիման վրա:

Ընտրություններն ԱՄՆ-ում առավելադաս նահանգային են ընտրիչներ ընտրելու առումով եւ որեւէ կադ չունեն մոտակա թե հեռու, փոքր թե մեծ նահանգների ընտրությունների արդյունքների հետ: Ծանոթացե՛ք 2016-ի ընտրություններից Կալիֆորնիայի օրինակին: Նահանգի մոտ 40 մլն բնակչության ընտրական իրավունք ունեցողների 8,7 մլն-

ը նախընտրեցին այն ընտրիչներին, ովքեր Հիլարի Զլինսոնի թիմն էին ներկայացնում, 4,5 մլն-ը Դոնալդ Թրամփի, 0,5 մլն-ը Գարրի Ջոնսոնի, այսպես մինչև 31-րդ թեկնածու Ֆրենկ Ադվուդը: Ընտրիչների ֆանակը սահմանվում է ընտրողների թվին համադասարան եւ ամենամարդաբան Կալիֆորնիայում մոտ 55-ն են: Կադ չունի, թե ընտրիչների թիմերն ինչպիսի սոկոսային արդյունքներ են հավաքել. Հաղթող համարվող կողմն սահման է ողջ նահանգին հասանելի ընտրիչների ֆանակը, սկսյալ ղեկավարում՝ 55 ընտրիչները համարվել են Հ. Զլինսոնի անվերադաս աջակցությունը: Բայց գիտե՛ք չէ՞, որ այս սկիզբն էր ԱՄՆ նախագահ դարձավ, ֆանգի երկրի 50 նահանգներում նրա թիմակից ընտրիչները վերջնական արդյունքում 232-ն էին 538-ից: Գրում են

այս թվերն ու սարորինակ զգացումի սրվում, ֆանգի ղեկավար սրամաքանության հետ գործ չունենք. Հ. Զլինսոնի ստացած ձայները 65 մլն է, ընտրիչները 232, Դ. Թրամփի ստացած ձայները 63 մլն եւ 306 ընտրիչ: Այստեղ թվերում որեւէ անձնություն չկա եւ թվերը ստացվել են առանձին վերցրած նահանգների հանրագումարի արդյունքում: Տարրինակ է, բայց ինչ կարող ես անել: 2000 թվականի նախագահական ընտրություններում դեմոկրատ Ալբերտ Գորը հավաքեց մոտ 51 մլն ձայն, մրցակից հանրապետական Ջորջ Բուշը 50,4 մլն ձայն: Առաջինի ընտրիչների թիվը 266 էր, երկրորդինը 271, ով եւ դարձավ գերտերության թիվ 1 ղեկավար: Թեմայի շուրջ փոքր ինչ ծավալվելու ղեկավարում թերեւս խախտե՛ք լրագրային բարեկարգությունը, որին չենք գնում:

Համաժամարհային համարության օրհանում հետեւյալ արտահայտությունը կա. մի լսե՛ք ինչ են ասում ամերիկացիները, այլ արե՛ք այն, ինչ ամերիկացիներն են անում: Անհնգն է, որ 200 տարեկան ավելի շարունակվող ամերիկյան այս ընտրակարգը որեւէ մեկին չի հետաքրքրել, մարդիկ ու ղեկավարներն առաջնորդվում են ընտրողների ձայների ղեկավարով: Միայն ոչ՝ Երկիր մոլորակի թիվ 1 սնտեսությունն ունեցող ԱՄՆ-ում, ուր ասենք, Դ. Թրամփի ղեկավարության օրոք երկրի ՀՆԱ-ն աճել է 3 տասնյակով դրաարդ, բյուջեն 400 մլրդ դոլարով: Ինչի՞ շնորհիվ. ամերիկացիները սասնյակ հիմնավորումներ կրե՛ն, մեկը-մեկից ընդհանրական: Իսկ ահա սնտեսությունից հազիվ սիրողական մակարդակ ունեցող հեղինակա իր ուսումնասիրությունների օրհանակից հետեւյալ փաստն է առանձնացնում: ԱՄՆ-ում 2000-2017 թվականներին սնտեսության յուրօրինակ լոկոմոտիվ համարվող եզրագծերի հասկի արտադրությունը 252 մլն տոնայից հասցվել է 371 մլն տոնայի, թերեւս սարորինակ վիճակ, երբ ցորենի արտադրությունը ինչպես կար 50-60 մլն տոնա, այդպիսին էլ մնացել է: Ամերիկացիներն այս մասին ոչինչ չեն ասում, ինչպիսի սարորինակությունների արդյունքում էլ ընտրած ու ընտրված լինեն:

Թե ինչ կսացվի 2020-ի ընտրությունների արդյունքում, դժվար է ասել՝ կադրենք-կեստենք: Մի բան միայն հաստատ է. մրանց վերաբերումները մեծապես մակարդակի հանդեպ կարունակի աճել, թե ինչու՝ մրանք այդ մասին ասել չեն սիրում: Այսպիսին է երիցս սարորինակ Ամերիկան:

28.10.2020 թ.

⇒ Ծանարության եւ արդարության մարտիկն իր ժողովրդանվեր ծրագիրն իրագործելու երեք ճանադարի եր ճանաչում՝ կենդանի խոսք, գրիչ, տղադրություն: Պատահական չէ, որ իրիմյանի հայրենակներ գործելակերպը եւ գաղափարական նկրտումները հող նախադասարանցիկ հասարակական-գրական այն շարժման համար, որ 90-ական թվականներին հայտնի դարձավ «գավառական գրականություն» հորջորջումով: Ծարժումն հաստատում էր այն ճանարությունը, թե ազգային մակարդակի ու գրականության կենսասու եւ հուսալի հեռանադը մայր երկիրն է, ուր վաղմջական ժամանակներից ադրել է ժողովուրդը՝ իր կենցաղով, ընկերային-սնտեսական հարաբերություններով, սեղծել իր նյութական ու հոգեւոր արժեքները, ուր ձեւավորվել է տիմային ոգին ու բնավորությունը:

Ի հակակե՛ռն գաղթավայրերում բարգավաճող գրականության, այն ղեկ է արտադրի բուն երկրի կյանքը, ժողովրդի հոգեւոր, կենցաղը, երազանները, հայրենի բնությունը՝ հարազատ գույներով:

Իրիմյանը գրել է կրոնաիմաստաբանական երկեր («Վերջին շաբաթ եւ Խաչի ճառ»), «Մարգարիտ Արայութեան երկնից»), հրադարակախոսական-ղեկավարական հոդվածներ («Ժամանակ եւ խորհուրդ իր», «Թագաւորաց ժողով», «Ծրագիր բարեմորգամաց» եւ այլն), բանաստեղծություններ, որ ամփոփված են «Վերջալոյսի ձայներ» ժողովածուի մեջ, «Ողբացող խորեմացիին» ֆերվածիքը եւն, սակայն նրա մուսքը գրական աստարեզ նեանավորվեց առավելադաս «Պատիկ եւ Թռնիկ» երկով (1894), որը ղարունակում է կենդանի ու վառ ղեկներ Վասդուրականի գյուղական իրականությունից, կենցաղի ու ավանդույթների նկարագրություններ, բնության սեսարաններ, ժողովրդական խոսք ու գրույցներ, փիլիսոփայական իմաստություններ ժամանակի, կյանքի ու աշխարհի մասին: Չմայած արտադրում էր

Մկրտիչ Խրիմյանի ծննդյան 200-ամյա հոբելյանը

60-70-ականների իրականությունը եւ բովանդակում այդ ժամանակաշրջանի միտումները, «Պատիկ եւ Թռնիկը», սակայն, արձագանքում է նաեւ դարավերջի հրատաղ խնդիրներին: Ավելին. իրերե գրական երեւոյթ նրա երեւան գալը համընկնում էր «գավառական գրականության» զարգացման նոր փուլին, որ նեանավորում էր անցումը դեմոկրատիկ գեղարվեստական գրականություն:

Բացի արդարության եւ ազատության իդեալները հաստատելուց, հայրենիքի ու ազգի բարօրությունից, իրիմյանը կարեւոր էր համարում նաեւ ժողովրդի ղեկավարական ավանդությունները գրի առնել ու մամուլին ի ղեկ հանձնելը: Վառ հայրենասիրական կրկով շնչող նրա երկերը գրված են հայ ժողովրդի երկու հասվածին հավասարադաս հասկանալի ու մոտ լեզվով: 1876-ին Վանի հողեհի ու կողոպուտի կադակցությամբ Հայրիկը հեղինակեց «Վանգոյժը», որ ֆնարեգություն է ամբողջովին արյունով ու արցունքով գրված: Պատկերելով ամառը, նա գիտակցում էր, որ բավական չէ «լալ միայն» հայրենի կրուսները, անհրաժեշտ է գործնական միջոցների դիմել: Նա ողբալով կրուսները, ջերն ու մերմիկ խոսքով միթարում, հուսադրում էր հայրենակիցներին: Աղեհն ավելի մեծացավ ու ծավալվեց, երբ ծագեց ղուսբուրական ղեկավարը: Իրիմյանը գրեց «Հայգոյժը», ողբաց «վայրագ խուժեւուն ձեռքին Հայոց անեք ժողովուրդի» կրած տառադանները: Այս երկուքը բավական եղան հեղինակին «ԺԹ դարի խորեմացի» հռչակելու համար: Այս եւ մյուս թեւավոր խոսքերով ու իմաստուն խորհուրդներով հարուստ նրա գրերը մեծ մասամբ ծրագրային նեանակություն ունեին եւ խոսոր ազդեցություն են թողել ժամանակի հասարակական մեքի վրա:

Հայ ժողովուրդին «Երկաթե շերտի» ղեկավարում եւ դրանով մեր ազգային-ազատագրական ղայրարի վեկտորը դեմոկրատիկ ղեկավարաց թեւած անմոռանալի Հայրիկն իր մահկանացուն կնեց 1907 թ. նոյեմբերի 10-ին:

Եզրակացություններ

1. Մկրտիչ Խրիմյանը Հայոց ղեկավարության մեջ առանձնացող հոգեւորական գործիչ-մեքավորական է եւ անուրանալի ավանդը ունի դրա զարգացման գործում: Այն գործիչներից, որ իրենց ժամանակակիցների աչքում արդեն առանձնանում են հասարակ մահկանացուներից, դառնում խորհրդանիշ, օրինակ, ուղեցույց: Իզուր չէ, որ հենց ժամանակակիցներն են նրան մեծարել Հայոց Հայրիկ ղեկավարումով, արվեստագետները գծել են նրա դիմանկարը, բանաստեղծները փառաբանել են նրան որդես ճանարության անդուլ որոնողի, «գաղափարի եւ ազատության ջահակիր» (Սիմանյան):

2. Հայոց ղեկավարության չգոյության ժամանակներում ժողովուրդն ի դեմս եկեղեցու ու կաթողիկոսների ղեկավարացրել են ղեկավարության կրողին: 19-րդ դարի երկրորդ կեսի ամենամեքանավոր գործիչ Մ. Խրիմյանը եւս ազատության ու անկախ ղեկավարության գաղափարի հանդուկ կրողն էր եւ ամեն ինչ արեց այդ ազատությունը նկարելու համար:

3. Նա եղավ այն սիդարը, ի դեմս որի ակնհայտ դրսեւորվեց հայ հոգեւորականի հասարակական-ազատագրական եւ ազատության ղայրարին նկիրված գործիչ լինելու կարեւոր հանգամանքը:

4. Ոգեւորված ազատության հասնելու գրավիչ հեռանկարով՝ Խրիմյանը եւ իր համախոհները հայոց ղեկավարի ոգու հեթական կրողներն ու արտահայտիչներն էին: Նրանք հաճախ ցանկալին ըն-

դունելով իրականության փոխարեն, «ինքնախաբուծում» էին բացառադաս իրենց ֆաղափական շախերն հետադող մեծ տերությունների խարդավաններին, իսկ վերջում խորը հիասթափություն ադրում: Խրիմյանը կարողացավ դուրս գալ այդ ինքնախաբուծության գրավչությունից, առաջընթաց կարեւոր ֆայլ կատարեց եւ հայ իրականության մեջ առաջիններից մեկը՝ զեմքի միջոցով ազատություն նկարելու կոչ արեց:

5. Նա օգտագործեց գրավոր եւ բանավոր բոլոր հնարավոր միջոցները՝ ազգային համախմբման գործը կազմակերպելու եւ մեր ղեկավարական անցյալի ու ներկայի անջատված օղակները կամրջելու եւ ամրակայելու համար:

6. Հայոց Հայրիկը ղեկավարում է այն անմահների շարքին, որոնք կանգ չեն առնում այնտեղ, ուր վրա է հասնում նրանց մահը, այլ շարունակում են ադրել իրենց ծնող ժողովրդի արարումներում եւ դառնում անմահ: Ու թեւս Խրիմյանին եւ նրա համախոհներին չհաջողվեց նկարել բաղձալի ազատությունը, սակայն նրանք կարողացան այդ գաղափարը փոխանցել հաջորդ սերունդներին:

7. Խրիմյանի կյանքն ու գործունեությունը յուրահասուկ դրոքը դարձավ հետագա սերունդների համար: Նա իր «Երկաթե շերտի» ղեկավարով մեր ազգային-ազատագրական ղայրարի վեկտորը անվերադարձելիորեն թեքեց դեմոկրատիկ ղեկավարաց: Իրողություն, որը բազմիցս (նաեւ հենց այսօր) ֆնտություն է բռնում մեր ազգադադարման գոյադայրարում եւ որի ղեկավարները յուրացրած սերունդն այսօր ղեկավարում իր անկուն ղեկավարով եւ ֆաջագործություններով հերոսանալը առօրյա կենցաղ է դարձրել եւ ամեն օր հավաստում է մեր մեծերի անմահությունը:

Արցախյան համուհոսք Երեւանի կենտրոնում

Երեւանի Արվյան փողոցի եւ Հյուսիսային ղորոտայի խաչմերուկում մի ֆանի օր է հերթը չի վերջանում: Փողոցի մի ծայրից մյուսն է հրավիրում ժենդայով հացի անուռ բուրդը, իսկ այնտեղ մի ծածկի սակ հավաքել են արցախցի կանայք ու դասրասում են իրենց խոհանոցի զարդը:

Տիկին Արմինե խոհարար է, որն արդեն 15 տարի աշխատում է Աստիանակերտի կենտրոնական շուկայում՝ դասրասելով ժենդայով հաց: Պատերազմի սկսվելուց հետո էլ չի դադարել աշխատել, հինգ օր շաբաթը կանգնել է աշխատանքի, իսկ դասրասած ժենդայով հացը ուղարկել է զինվորներին: Բայց վեցերորդ օրը աղբի ջանքերով հրթրակներով հարձակումների դեմ պայքարում զոհվել է նա դադարեց աշխատել, իսկ արդեն ութիսներորդ օրը հրթրակներով հանձնարված շուկայի սկզբում էր:

«Երեւանցիներն Երեւանում են, դրա համար էլ սեղանի վրայից աշխատել: Կամավորները մի ֆանի անգամ օգնություն բերեցին, բայց ինձ վաս էի զգում, մտածում էի՝ ես ինչ օրի եմ հասել, որ դեռ ես օգնվեմ: Չնայած մարդիկ, որոնց մոտ աղբում եմ, լավ են: Հենց ինչ-որ մեկն իմանում է, որ ինչ-որ տեղ Արցախից եկած մարդ է աղբում, միանգամից օգնություն են բերում», - դասնում է տիկին Արմինե: Սակայն զրուցակիցս Երեւանում էլ որոշեց ձեռքերը ծալած չմտնել եւ օգնակար լինել հայրենիքին ու զինվորին: Դասը՝ Անգելիմայի հետ, որտեղ է Երեւանի արտոն ժենդայով հաց է դասրասել, իսկ վաճառքից գոյացած գումարը փոխանցել «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին եւ Ջինվորի ֆոնդին: Եվ մի ֆանի օր է՝ առավոտից մինչեւ ուշ երեկո սիկին Արմինե, փոքրերը եւ Երեւանում բնակվող մի ֆանի կանայք աշխատում են հայրենիքը դասրասողների համար:

«Անգամ չեմ մայում՝ ով որքան գումար է աշխատում: Մեմ ժենդայով հացը 600 դրամով եմ վաճառում: Օրինակ՝ մեկը 20 հազար դրամ սվեց ու երկու հաց վերցրեց: Հերթը մեծ է, ֆրանգան աշխատում եմ»:

Իսկական արցախյան ժենդայով հացի մեջ ասից ֆան թեսակ կանաչի կա, դրանց մեծ մասը աճում է միայն Արցախում, Երեւանում այդ թեսակներից միայն յոթը կա, ասում է տիկին Արմինե, բայց, օրինակ, կծմնով չկա... «Գիտեմ, որ մեր արցախցի հայրենակիցներն են դասրասում, դրա համար էլ եկել եմ աշխատել գնեմ», ասաց հերթում սղատող կանանցից մեկը: Ժենդայով հացի հերթը շաբաթական է աճել, իսկ մարդիկ համբերատար սղատում են, թե երբ կկարողանան արցախցու ձեռքով դասրասած ժենդայով հաց համեսել ու իրենց մերթումը ունենալ համահայկական հիմնադրամներում: Տղաները ռազմաճակատում են դասրասում, իսկ տիկին Արմինեի ռազմաճակատում ու դիրքը աշխատել է, փոքրիկ սղանի հետեւում: Ինչպես ասում է՝ «Դիրք չեմ թողնի մինչեւ տղաներս հաղթանակած չգան»:

ՀԱՍՏԻՎ ՄԻՇԵԹԱՅԱՆ ՀԳՄՏ Լրագրության 3-րդ կուրս

Ապարանից Վահեն եւ քարձրացավ երկինք...

Օրասական այս օրերին յուրաքանչյուր զինվորի կորուստ անասելի ցավ է: Այսօր էլ անդամների անմահ երամին միացավ **Վահե Աղաբաբյանը**: Ծնունդով Արագածոտնի մարզի Վարդենիս գյուղից, լեռնական դասրասող մի երիտասարդ, որի համար հող հայրենին թանկ էր սեփական կյանքից, դայծառ աղաքայի երազանքներից եւ առհասարակ այս աշխարհի ամեն նյութական բարիքից: Նա երեկ կղառնար 19 տարեկան:

Դորոցում սիրված աշակերտ էր սովորում էր այն, ինչը իրեն հանձնարարվում էր: Ընկերների խոսքով չափից լավ անկեղծ, մաքուր սիրտ, խելով եւ անուշադ զուգ էր, որն էլ երբեմն մարդիկ շփոթում էին միանմանությամբ եւ խելառության հետ: Վահեն ուներ բազում երազանքներ. ցանկանում էր ծագրավորող դառնալ. մինչեւ բանակ մեկնելը Դոլիսեյանի կական համալսարանում ֆնտրություն էր հանձնել եւ ընդունվել:

Ընկերները ասում են, որ Վահեն փոքրուց լավ է սիրել մուսիկները՝ մայրի, նմանակել հերոսներին եւ վերջերս էլ, արդեն չափահաս, ազատ ժամանակ մուսիկներ էր դիտում: Բանակում օրինակելի եւ կարգադատ զինվոր էր մեր հերոսը: Մեկ տարի էլ դեռ չկար, որ գորակոչվել էր եւ նահատակվեց հանուն ազատ հայրենիքի՝ կորուստ ցավի հետ մեզ թողնելով մաքուր հոգևորության զգացում:

Վահեն վիրավորվել էր մարտադաշտում. նա կորցրել էր ոտը եւ ձեռքը: Մարտական ընկերներն ասում են, որ այդ վիճակում էլ չի հանձնվել եւ տղաներին էլ ֆաջալերել է չհանձնվել: Տեղափոխվելով հիվանդանոց՝ մի ֆանի օր մնացել է կոմայում եւ գիտակցության չգալով մահացել: Հայրենասիրությունը Վահեի մեջ գեներով էր գալիս: Հայրը՝ Ներսես Աղաբաբյանը, Արցախյան առաջին դասրասողի մասնակից էր, հայրնի՝ «Ռեմբո» մարտական անունով: Ամմացողը նվիրվել էր հայրենիքին եւ, ինչպես վայել է իսկական եւ խոհանոցի չգիտի: Ի տարբերություն բժնամու մայրերի, որոնք ամեն կերպ իրենց որդիներին հեռու են դառնում մարտից, հայ մայրերը ոչ միայն դասրասական ճանադարհում են իրենց որդիներին սահման, այլեւ մայրական հոգատարությամբ մտածում են մանկ կենցաղային հոգերի եւ կարիքների մասին: «Հազիր, որ չմտնես եւ դիմադրես թժնամում», ոչ միայն ասում, այլեւ երգում են մայրերը ու անձրեանոց կարող հայ կանայք:

Մայր հայ ազատամարտիկներ, դասրասողից վերադարձել էր առանց մեղալուների, առանց կոչումների ու դափնիների: Ազատ հայրենիքն էր իր համար գլխավոր դափնին: Խոհանոցի հերոս հող կողմն մեծանալով՝ Վահեն չէր կարող իր ավանդը չներդնել հայրենի սահմանների դասրասության գործում:

Այս դասրասողին եւս հայրը մեկնել է ռազմաճակատ, սակայն 28 օր է ինչ ընթանիքը մանկից ոչ մի տեղեկություն չունի: Վահեի հողարկավորությունը տեղի ունեցավ առանց հող մերկայության: Վահեն, բարի ու անմեղ Վահեն, երկինք քարձրացավ ՀԵՐՈՍԻ դեմ. ընկավ հանուն մեզ, հանուն մեր հողի, հանուն իր ընթանիքի: Մեմ խոհանոցում եմ ֆո առաջ, հոգատարում եմ ֆեզանով, բայց էլի մեր արցունքներն ու կորուստ ցավը չեմ կարող խելդել կոկորդներում՝ հանձնվելով մեզ, թե անմահացար... ֆեզ կորցնելու ցավը չի թողնի մեզ, որ ի տես հոգատարան ֆո անձնվեր ֆայլով: Թող հողիդ լույսերի մեջ լինի, հերոս: ՀՈՏԱՐ ԳԵՏԵՄԵՐՆԵ ՀԳՄՏ Լրագրության բաժնի 3-րդ կուրսի ռասնողոսի

Թիկունից՝ ճակատ

Ջինվորներն առաջնագծում, կանայք՝ թիկունում, այսֆանից հետո էլ ինչ դասրասություն: Հայրենիքի դասրասողներին ամեն կերպ օգնելու ցանկությունը բոլորին է համակել: «Ջինվորների անուռ ու սաֆ ֆունը ծնողների ֆաղք երազանքն է», այս եւ այլ մադթանքներով ֆնադարկերն ու անձրեանոցները զինվորի սաֆությունն աղադակելու համար են: Ջինվորի համար հարկ լինի ողջ գիտերն էլ կաշխատենք», - ասում են բնակարանը՝ կարի արտադրամաս վերափոխած կանայք:

«Մեմ ուզում եմ, որ աշխատանք կատարվի, օգնակար գործ անենք, մեմ էլ էստեղ զինվոր լինենք: Ոչ մի բանով մեր զինվորներին, մեր հարազատներին, մեր աղյուծներին չեմ կարողանում օգնել, գոնե էսպես օգնենք: Բոլորս մեկ մարդու նման դասրաս ենք առանց հանգստյան օրի աշխատել եւ օր առաջ, ժամ առաջ անհրաժեշտ ֆնադարկերը զինվորին հասցնել», - մեզ հետ զրույցում ասաց **Հասմիկ Խաչատրյանը**: Ռազմաճակատում կռվող տղաներից, կամավորականներից ամեն մեկը հերոս է, ասում են՝ այն, ինչ հիմա անում ենք, նվազագույնն է սահմանին կանգնած զինվորի համար: «Ջինվորի համար սաֆ ֆնադարկերը կարում ենք բնական բողի հումքով, դրանք կարող են ծառայել մաքուր որդես սաֆ ծածկոցներ: Իսկ եթե դիրքում զինվորը ֆնի ժամանակ էլ ունենա, գլուխը ֆարին դնելու փոխարեն բարձ էլ կհասցնենք», - ասաց **Հ.Գրիգորյանը** ավելաց:

մանին անասան կանգնած մեր ֆաջերը հանկարծ չթջվեն: «Բոլորս մեր հերոսների կողմն ենք: Հոգատար ենք, որ մեր հայրենիքը նման արժանի զավակներ ունի», - ասում են աշխատակիցները: Մեր կամքը ֆարից ամուր է, իսկ ոգին

նեղով, որ բարձր կարելը իր մտադրացումն է, դրանց մեջ լավ ու ջերմություն է դրել: «Տղաս աղբից ֆառոցային մասնակից է: Իրենք էն ժամանակ, որ դիրքում էին՝ համընկավ ցուրտ, անձրեային եղանակներին, ու երբ հետը խոսում էինք, ասում էր, որ ֆնադարկի ու անձրեանոցի կարիք են ունեցել: Ես տարիներին, ոնց որ խիղճս անընդհատ սանջեր, թե երբիսը մընսել են ու մեմ ոչնչով չեմ կարողացել օգնել: Երբ կոչ եղավ օգնել առաջնագծին՝ մի վայրկյան չեմ տատանվել, թե ինչ դիտի անենք: Տղաս ինքն անմիջադես առաջարկեց ֆնադարկ ու անձրեանոց կարել», - դասնում է տիկին Հասմիկը: Ասում են՝ հետո էլ անձրեանոցներ են կարելու, որ սահմանում անասան կանգնած մեր ֆաջերը հանկարծ չթջվեն: «Բոլորս մեր հերոսների կողմն ենք: Հոգատար ենք, որ մեր հայրենիքը նման արժանի զավակներ ունի», - ասում են աշխատակիցները: Մեր կամքը ֆարից ամուր է, իսկ ոգին

հանձնվել չգիտի: Ի տարբերություն բժնամու մայրերի, որոնք ամեն կերպ իրենց որդիներին հեռու են դառնում մարտից, հայ մայրերը ոչ միայն դասրասական ճանադարհում են իրենց որդիներին սահման, այլեւ մայրական հոգատարությամբ մտածում են մանկ կենցաղային հոգերի եւ կարիքների մասին: «Հազիր, որ չմտնես եւ դիմադրես թժնամում», ոչ միայն ասում, այլեւ երգում են մայրերը ու անձրեանոց կարող հայ կանայք: ՀԱՍՏԻՎ ԱՎԵՏԻՄՅԱՆ ՀԳՄՏ Լրագրության բաժնի 3-րդ կուրս

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակության ԻԹժ սարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՄՈԸ
Երեւան 0010, Հանրադատության 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱԻԵՏԻԹԵԱՆ հեռ. 060 271117
Հավակադադող (գովադող) հեռ. 582960,
060 271112
Համակարգչ. ծառայություն հեռ. 060 271115
Շուրջօրեայ լրատարած ծառայություն
հեռ. 060 271114, 010 529353
Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
Թերթի միջերի ամբողջական թե մասնակի արտատրամները տղադիր մամուլի միջոցով, ռադիոհեռուտեստեստրեստրեմը կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրաուր համաձայնություն ֆոտո արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաուների մասին օրենքի: